

HINTALOVON

Gyermekjogi Alapítvány

GYERMEKJOGI JELENTÉS 2018

TARTALOM

ELŐSZÓ	4	c) POLGÁRI JOGOK ÉS SZABADSÁG-JOGOK	19
A gyerekek helyzete 2018-ban Magyarországon	4	17. cikk: A megfelelő információkhoz való hozzáférés	19
Módszertan	6		
Intézkedések és eredmények	8		
a) ÁLTALÁNOS VÉGREHAJTÁSI INTÉZKEDÉSEK	11	d) GYERMEKEK ELLENI ERŐSZAK	21
b) ÁTFOGÓ ALAPELVEK	13	19. cikk: A gyermekkel szembeni erőszak elleni védelem joga	21
2. cikk: A diszkrimináció tilalma	13	e) CSALÁDI KÖRNYEZET ÉS ALTERNATÍV GONDOSKODÁS	23
3. cikk: A gyermek legjobb érdeke	14	5., 9. és 11. cikkek: A család és a gyermek kapcsolata, a családjukon kívül nevelkedő gyermekek helyzete	23
12. cikk: A gyermek véleményének tiszteletben tartása	16	Örökbefogadás	26
15. cikk: Az egysülés és békés gyülekezés szabadsága			

f) FOGYATÉKOS- SÁG, ALAPVETŐ EGÉSZSÉG ÉS JÓLÉT	28		
23. cikk: Fogyaté- kossággal élő gyermekek	28	h) EGYÉB KÜLÖN- LEGES VÉDELMI INTÉZKEDÉSEK	41
24. cikk: Egészség és egészségügyi szolgáltatások	30	22. cikk: A menedék- kérő gyermekek speciális védelme	41
A fiatalkorúak egészsége	34	37., 39. és 40. cikkek: A fiatalkorúak igaz- ságszolgáltatási rendszere	42
26. cikk: Szociális biztonság	35		
g) OKTATÁS, SZABADIDŐ, KULTÚRA	37	FAKULTATÍV JEGYZŐKÖNYV A GYERMEKEK VÉDELMÉRŐL FEGYVERES KONFLIKTU- SOKBAN	45
28. és 29. cikkek: Oktatás, ezen belül szakképzés és tanácsadás	37		
31. cikk: Szabadidő, kultúra	39	FAKULTATÍV JEGYZŐKÖNYV A GYERMEKEK ELLENI SZEXU- ÁLIS VISSZA- ÉLÉSRŐL	47

ELŐSZÓ

A GYEREKEK HELYZETE 2018-BAN MAGYARORSZÁGON

2018 a családok éve volt, ami a tervek szerint a családok számára több támogatást és több figyelmet jelentett.

Ha a **Google kereső trendjeit** nézzük, 2018-ban többen kerestek rá a családdal kapcsolatos tartalmakra, mint a *gyerekekre*, de a CSOK és a *családtámogatás* kifejezésre is több keresést indítottak egyes időszakokban, mint magára a *családra*. Dübörgött a „család-kommunikáció”, de volt is alapja. Emelkedett a családi adókedvezmény, bővült a gyed extra, változtak a támogatások szabályai, új bölcsődetípusokat vezettek be – hogy csak néhány példát említsünk a sok-sok intézkedésből.

Általánosságban elmondható, hogy vannak olyan családok és gyerekcsoportok, akik kedvezményezettjei a növekvő figyelemnek és a bővülő támogatási rendszernek, de vannak olyanok, akik „láthatatlanok” maradtak. A szegénységben élő vagy munkanélküli családok gyerekei, a pszichiátriai kezelést igénylő vagy tartósan beteg gyerekek, a tanulási nehézségekkel küzdő vagy speciális nevelési igényűek, a bántalmazás áldozatává váltak, a lakcím nélküliek 2018-ban is olyan tagjai voltak a mintegy 1,8 milliós 0–18 éves gyerekközösségnek, akik kapcsán felmerülhetett: vajon mennyit éreztek a pozitív intézkedésekből?

A „családok éve” persze nemcsak arról szólt, hogy mennyi pénzt költ az állam, és hogy hogyan csoportosítja az erőforrásait, hanem elindult egy nyilvános vita is arról, hogy egyáltalán mi a család. Férfi és nő házasága jelenti a családot, vagy lehetnek más „megoldások” is, amelyeket támogat az állam? A Gyermekjogi egyezmény elfogadja, hogy **a család jelenthet egy sor olyan formát és megoldást, amely biztosítja a gyerme-**

rek gondozását, védelmét, fejlődését. Ez lehet a nukleáris család, de lehet más, hagyományos vagy modern közösségi alapú egység is, amennyiben az a gyermek legfőbb érdekének megfelel.¹

Gyermekjogi szempontból tehát nem lehet kérdés, hogy a család meghatározása rugalmas, a gyermek van a középpontban, és mindenkinek bele kell férnie ebbe a fogalomba, aki a gyermek számára a bizalom, a kötődés, a figyelem, a felelősség, a gondoskodás és a nevelés feladatait ellátja. De mi a helyzet Magyarországon az elvált szülőkkel? Hogyan működik az örökbefogadás? Milyen „szülő” az állam? Hogyan gondoskodik a családjukon kívül, állami gondoskodásban nevelkedő gyerekekről?

Ezen a területen is kettősséget tapasztalhattunk 2018-ban. Bár a hivatalos családok éve kommunikációja nem érintette a válás és az elvált szülőkkel együtt élő gyerekek kérdését (a téma még mindig tabu), de jelentős állami támogatás mellett megnyitott az **Egyszülős Központ** Budapesten. Nőtt az örökbefogadott gyerekek száma is, miközben még mindig nagyon kevés az ilyen módon családba kerülő gyermek. Kelet-Európában egyedülálló módon 2018-tól **30 éves koráig maradhathat** az állami utógondozási rendszerben az a gyermek, aki a szakellátásban nőtt fel, de a családjukon kívül, állami gondoskodásban nevelkedő gyerekeknek biztosított juttatások összege évek óta nem emelkedett. A családjukból kiemelt gyerekek helyzete általánosságban véve jóval kevesebb pozitív figyelmet kapott. 2018-ban ez a téma még mindig leginkább a bicskei gyermekotthon igazgatója ellen gyerekekkel szembeni szexuális erőszak miatt indult per kapcsán jelent meg a széles társadalom számára.

1. Gyermekjogi Bizottság, 7. számú átfogó kommentár, 2005, CRC/C/GC/7, 15. bekezdés

A gyermekjogi megközelítés szerint a gyerekek nem passzív tagjai egy családnak, és nem passzív szereplői a saját életüknek. Aktív jogalanyok, akik az életet és saját szerepeiket is elsősorban a családban, a szülőktől tanulják meg – vagy családjukon kívül nevelkedő gyerekek esetén az intézményektől és a róluk gondoskodó, számukra mintát és (jó esetben pozitív példaképet) jelentő felnőttektől.

Ha már a mintáknál tartunk, itt kell szót ejtenünk 2018 másik olyan családi témájáról, ami a médiában felülreprezentált volt: a női nemi szerepekről, az anyaság kérdéséről és úgy általában a genderről. Az utóbbival kapcsolatos közbeszédet a **gender szakok bezárására vonatkozó döntés** – és az az elleni tiltakozás – 2018-ban komolyan átpolitizálta, így olyan fontos kérdések, mint hogy mit értünk szülőség, szülői felelősségvállalás, apaság vagy anyaság alatt, ma már szinte automatikusan „politikai hitvallásként” vannak jelen a közbeszédben. Ez nehezíti a szakmai munkát és a hiteles döntéshozatalt is.

Bár itthon sok volt a vita a család és a szülők szerepei körül is, a Gyermekjogi egyezmény elég egyszerűen (és egyértelműen) fogalmaz: **„a férfiakat és a nőket közös felelősség terheli gyerekeik felnevelésében és fejlődésük biztosításában**, értve ezalatt azt, hogy a gyerekek érdeke minden esetben elsődleges fontosságú szempont”.² Az egyezmény megfogalmazása szerint tehát az anyaságról nem lehet úgy beszélni, hogy ne lenne dolgunk az apaság kérdésével is. Ami magával hoz (többek között) olyan témákat is, mint például a családalapítás, hogy a gyermekvállalás csak az egyén szintjén dől-e el, és hogy van-e helye az államnak a hálószerződésében.

Ha csak a családtervezést nézzük, elképesztően komoly feladatok vannak a gyerekek információhoz való joga és oktatása (leegyszerűsítve a szexuális felvilágosítás) területén, hogy jó minőségben és minden gyerekhez időben eljusson a szükséges tudás, információ és persze érzékenység. Izgalmas, hogy 2018 januárjában az Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI) egy olyan **szexuális felvilágosító program** mellett tette le a voksát, amely bár az érzelmi biztonsággal és a kamaszok önértékelésével is foglalkozik (ami mindenképpen po-

zitív), de az önmegtartóztatást tekinti alapértéknek, és a szüzesség megőrzését propagálja. Ezzel lehet egyetérteni vagy lehet vele vitatkozni, de egy olyan országban, ahol 2018-ban a 15–19 éves lányok körében nőtt legdinamikusabban a teherbeesések száma, mégsem az tűnik a legjobb stratégiának, ha a „ne szexelj”-t hangsúlyozzuk a „hogyan védekezz” vagy a „hogyan hozhatsz jó döntéseket” helyett.

A teherbeesés pillanatától a gyermekjogok már jelen vannak, azonban a Gyermekjogi egyezmény nem mondja meg, hogy „mikor kezdődik a gyerekkor”. Hogy a méhmagzat alanya-e a gyermekjogoknak, fontos kérdés a világ számos országában (2018-ban például az igen szigorú abortusztörvényein „lazító” Írország kapcsán jött fel ez talán legélesebben). Viszont ami biztosan nem kérdés, az az, hogy az újszülött gyerekeknek vannak-e jogai, és hogy ezek a jogok milyen elkötelezettségre szoroz összefüggésben vannak az anyák, a szülők jogaival.

A **Másállapotot a szülészetben mozgalom** 2018-ban több kampányt is szervezett, felhívva a figyelmet arra, hogy Magyarország „világrekorder”, ha a császármetszésről van szó, és a szülészeteken a nők rendszeresen kerülnek megalázott, kiszolgáltatott és emberi méltóságukat sértő helyzetekbe. Ez pedig gyermekjogi kérdés is, mint ahogy a terhesgondozás is. 2018-ban ennek „hatósági” megközelítése ellen az ombudsman is felemelte a hangját.

Mindezek a 2018-as események arra hívják fel a figyelmet, hogy a gyerekekről való felelős gondoskodás nemcsak „mennyiségi”, hanem „minőségi” kérdés is. A gyerekeknek nem elég megszületni, nem elég a szülőket abban megerősíteni, hogy vállaljanak gyereket (még több gyereket), arra is szükség van, hogy a szülészektől a gyerekorvosokon át a tanárokig megfelelő számú szakember és elég jó minőségű intézmény legyen elérhető a gyerekek és családjaik számára. Miként arra is szükség van, hogy ne csak a gond nélküli terhességekre, a tudatos családtervezésre és a „problémamentes” gyerekekre legyenek felkészülve az ellátórendszerek, hanem azokra a helyzetekre is, amelyek távol esnek az ideálistól.

2. A nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról szóló CEDAW 5. cikk

Ezért is **gond, hogy az olyan témákat, amelyek a családi élet negatív oldalát jelentik, még mindig inkább „lehasítani”, mint megoldani próbáljuk.** A családokról beszéltünk 2018-ban, a családon belüli erőszakról és az Isztambuli Egyezmény ratifikálásáról vagy a gyermekbántalmazásokról viszont nem. Mintha ezek a jelenségek nem is léteznének.

Hogy segít-e a gyerekek ügyén és a gyerekek jogainak érvényesülésében a családok éve vagy az, hogy a politikai aréna és a közbeszéd fősodrába került a családok és a gyermekvállalás kérdése, nehéz lenne most, ilyen rövid távolságból megmondani. Kérdés, hogy mi az ára ennek az átpolitizáltságnak, ahogy az is, hogy ha folytatódik a családok éve, akkor lesz-e esély arra, hogy a fősodorból 2018-ban kieső gyerekek is kellő figyelmet és támogatást kapjanak. Ha ugyanis ez nem történik meg, akkor egészen mást jelent az a 2018-as EMMI-kampány, ami a **gyermekvállalás** szépségeire úgy hívta fel a figyelmet, hogy az „életre szóló kaland”.

Ha nincs elég férőhely a bölcsődékben, ha közel 2000 betöltetlen tanári állás van, ha nem lehet babakocsi-val tömegközlekedni, ha bármilyen speciális igénye vagy betegsége van a gyereknek, annak kielégítésére nincs vagy erősen korlátozott kapacitású az állami ellátórendszer, akkor tényleg csak kalandvágyból fognak belevágni a fiatalok a szülőségbe. Ez pedig biztosan nem szolgálja egyetlen gyerek érdekét sem.

Ha gyermekjogokról beszélünk, akkor mindig a gyerekek szükségletéről és legfőbb érdekéről beszélünk. Ezért is értelmezhetőek a gyermekjogok világnézetű s nem politikai vagy ideológiai kérdésként.

Ebben segít a 2018-as évről szóló Gyermekjogi jelentés is: meglátni az élet legkülönbözőbb területein, hogy mi szolgálja a gyerekek javát most és a jövőben.

MÓDSZERTAN

A 2018. év gyermekjogi szempontból legfontosabb történéseit összegző jelentés az előző évekhez hasonló módon, változatlan módszertannal készült. Az előkészítés során három területről gyűjtöttünk adatot és információt:

- 2018-ban elfogadott, illetve hatályba lépett jogszabályok, módosítások;
- 2018-ban publikált szakmai anyagok, statisztikai és információs források;
- 2018-ban megjelent tudósítások, hírek, médiamegjelenések.³

A jelentés összeállításakor minden évben komoly kutatómunka folyik (valójában folyamatában, a tárgyév során végig gyűjtjük az információkat, adatokat, kutatásokat), s erre alapozzuk a jelentést, illetve a döntéseket, hogy az egyes gyermekjogi területeken mit látunk, mi volt a legfontosabb történet, változás, kihívás.

A korábbi tapasztalatok alapján idén is készültünk arra, hogy a jogszabályi környezet folyamatos változását nem lesz könnyű lekövetni – ahogyan az is mindig komoly feladat, hogy a széles nyilvánosság elé nem kerülő kutatási anyagokat is megismerjük. A már ismert nehézségek mellé azonban a 2018-as évre vonatkozóan egy minden eddiginél nagyobb problémával is szembesültünk: ez a statisztikai adatok, számok és az intézményrendszerekre vonatkozó adatok, valamint a központi kimutatások hozzáférhetetlensége.

3. A médiamegjelenéseket teljes évre vonatkozóan, meghatározott kulcsszavak (önálló és együttes előfordulás) szerinti gyűjtés alapján, az adatsorok rendszerezése után értékeltük.

Soha korábban nem volt ennyire nehéz adatokat kapni, de (ahogy a jelentésben látni is lehet) adatokat publikálni sem. Van olyan uniós forrásból finanszírozott magyarországi kutatás, ami kvázi **csak szamizdat kiadványként láthatott napvilágot**. De kaptunk az adathiány indoklásaként olyan választ is, minthogy „nincs pénz kifizetni a feldolgozást”, „megvannak az adatok, de nem adhatjuk ki őket”, „keressenek más forrást, tőlünk ez nem kerülhet ki”, de volt olyan szervezet is, ahol egyszerűen csak nem válaszoltak a kérdéseinkre.⁴

Az új Büntetőeljárás törvény (Be.) hatálybalépése a bűnügyi statisztikai adatgyűjtést kavarta meg – mintha az átállásra nem lett volna elég a Be. bevezetésére hagyott idő. S míg az egészségügy területéről relatíve sok és jó minőségű statisztikákat lehetett kapni, a gyermekvédelemről soha korábban nem állt rendelkezésre olyan kevés adat, mint most.

Vannak persze objektív akadályai is az adatokhoz való hozzáférésnek, így például az, hogy április-májusra vagy nyár végre készülnek csak el az előző évi áttekinthető számsorok és kimutatások. Erre körülbelül mindenki úgy tekint a szakmában, mint egy „természeti törvényre”, miközben érdemes lenne feltenni azt a kérdést, hogy a tervezéshez, a szakmai munkák előkészítéséhez, a jogalkalmazás és a gyakorlat „minősítéséhez” vajon mit vehetünk alapul, ha még az irányadó sarokszámokat sem ismerjük a tárgyév elején.

Módszertani szempontból tehát ez a kiadvány ugyanaz, mint a korábbi években. Tartalmilag azonban hangsúlyeltolódások láthatóak a statisztikák bemutatásának kárára, hiszen több esetben is hiányoznak a 2018-as adatok.

A 2018. évi Gyermekjogi jelentést a Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány szakmai csapata állította össze, de egyes részek megírásához más szervezeteknél dolgozó szakembereket közvetlenül is bevontunk. A jelentés első változatát az egyes cikkelyekhez kapcsolódóan komoly szakmai tapasztalattal és tudással rendelkező szakemberek véleményezték és lektorálták.

A jelentés az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága által 2014-ben Magyarország számára megfogalmazott Záró észrevételek struktúráját követi (a fejezetek betűjelei is ehhez igazodnak), illetve az anyag reagál is az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága által megfogalmazott észrevételekre és kérdésekre (**angol** és **magyar** nyelven is elérhető), valamint készül egy gyerekeknek szóló változat a 18 éven aluliak számára is – hiszen ez a munka leginkább róluk, nekik szól.

A korábban megjelent (2016. és 2017. évi) jelentések elérhetők a **www.hintalovon.hu** oldalon.

A 2018. évi anyaggal kapcsolatos észrevételeket az alábbi e-mail címre várjuk: **info@hintalovon.hu**. Köszönjük!

4. A 2018-as évre vonatkozó statisztikai adatkéréssel fordultunk az Országos Bírósági Hivatal, a Legfőbb Ügyészség, az Országos Rendőr-főkapitányság, az Igazságügyi Minisztérium, a Központi Statisztikai Hivatal és az Emberi Erőforrások Minisztériuma különböző szervezeti egységeihez. Minden forrásnál jelöljük a jelentésben, ha egyedi adatigénylésre kaptuk meg adott statisztikát.

INTÉZKEDÉSEK ÉS EREDMÉNYEK

Az általános intézkedések területén a 2018-as év vezető témája a gyerekekkel összefüggő pénzügyi források és támogatások rendszerének átalakulása és a forrásbővítés volt. Ennek elsődleges fókuszában a család állt úgy kommunikációjában, mint megvalósításában. A gyerekekben fontos szerepet játszó intézményrendszerek (oktatás, gyermekegészségügy, napközbeni ellátások, gyermekvédelem stb.) finanszírozásáról kevesebb szó esett.

A gyermekvédelmi rendszer elemeinek pénzügyi helyzetéről a 2018. évi költségvetési törvényből,⁵ valamint a 2018-as központi költségvetésről szóló törvényjavaslat **fejezeti indoklásaiból** tudunk **következtetéseket** levonni. Ennek alapján megállapítható, hogy a gyermekvédelem terén **a szociális és gyermekvédelmi, gyermekjóléti feladatellátás és irányítás törvényileg előírányzott kiadásainak összege emelkedett**. A források mellett a feladatok köre is bővült: talán a legjelentősebb változás e téren, hogy az újonnan létrehozott óvodai és iskolai szociális segítő tevékenység a települési önkormányzatok szociális és gyermekjóléti feladataihoz került.

Jelentősen nőtt a gyermekétkeztetésre szánt összeg. Szintén emelkedett és át is alakult a bölcsődei ellátás finanszírozása. 2018-tól a több mint kétszeresére emelt pénzügyi előirányzatot az óvodai ellátáshoz és a gyermekétkeztetéshez hasonlóan nem normatív, hanem feladatalapú finanszírozás keretében használhatják fel.

A gyermekgondozási, valamint a diplomás gyermekgondozási díj (**gyed**) összege emelkedett, utóbbi 2018. január 1. napjától – a korábbi 1 éves korhoz képest – a gyerekek 2 éves koráig jár.

A **diákhitel**-törlesztéssel kapcsolatban változás, hogy a várandós anyák törlesztését felfüggesztik, második gyerek vállalása esetén a tartozás felét, harmadik esetén **az egészet elengedik**.

Az állandó és tartós gondozásra szoruló súlyosan fogyatékos vagy tartósan beteg gyerekek után járó **ápolási díj** szintén emelkedett, ezen kívül előirányzásra került egy új támogatási forma, az otthonápolási díj (gyod) bevezetése 2019-től.

Egy 2018 januárjától hatályos jogszabály-módosítás alapján⁶ **emelkedtek** a rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény igénylésekor **vizsgált jövedelemhatárok** is.

2018 januárjától elindult a „Köldökszínór” program, amelynek lényege, hogy a nem magyarországi közigazgatási határon belül született gyerekek után is jár egy egyszeri (64.125 forintos) anyasági támogatás és a Babakötvény.

A külföldön született magyar gyerekek támogatása vélhetően egyre fontosabb lesz. A Magyar Államkincstár információi szerint 2018-ban 9907 esetben igényelték a **külföldi anyasági támogatást** amellett, hogy **nagyságrendileg minden tizedik** magyar állampolgárságú gyerek külföldön születik.

Ebből a rövid felsorolásból is látszik, hogy komoly költségvetési források mozdultak a gyerekek és a gyereket nevelő családok irányába, azonban Magyarországon nincs „gyerekköltségvetés” (*child budgeting*), így nehéz objektív képet kapni arról, hogy a mintegy 1,8 millió magyar gyerekek közül **kik és milyen arányban részesülnek** a forrásnövelés előnyeiből.

Különösen kérdéses azoknak a gyerekeknek a „részesülése a jóból”, akik családjukon kívül nevelkednek, speciális igényeik vagy szükségleteik vannak, illetve halmozottan hátrányos helyzetűek. Szintén említésre méltó, hogy az utóbbi évek szabályozási előrelépéseinek dacára 2018-ban még mindig **nem volt megfelelően garantált**, hogy az állandó lakcímre bejelentkezni nem tudó rászoruló családok másokkal azonos módon juthassanak hozzá a nekik járó ellátásokhoz.

5. 2017. évi C. törvény Magyarország 2018. évi központi költségvetéséről

6. 2017. évi LXXII. törvény Magyarország 2018. évi központi költségvetésének megalapozásáról (23. §)

A támogatások rendszerének ilyenfajta egyenlőtlenségét mutatja, hogy a minden család számára elérhető (nagyjából 1,7 millió gyerek kapja) családi pótlék összegét a 2018-as változtatások sem érintették, így ez az érték immáron **10 éve nem emelkedett**.

2018-ban több hazai eljárásjogi jogszabály-változás történt. A 2018. január 1. napján hatályba lépett új közigazgatási törvény⁷ célja többek közt az **eljárások és ügyintézési határidők egyszerűsítése**, valamint az eljárási jogaikat nehezebben érvényesítő személyek, így a kiskorúak fokozottabb segítése volt.

Az új határidők⁸ megállapítása mellett az egyik legfontosabb újdonság a törvényben, hogy az ügyintézési határidők letelte előtt 15 nappal az ügyekben már soron kívül kell eljárniuk a hivataloknak. Ez különösen azért fontos, mert a gyámhivatali eljárásokban évek óta az egyik legnagyobb problémát az elhúzódó eljárások és a késedelmes döntéshozatalok jelentik.

A gyorsabb eljárásokat célzó módosítások ellenére a gyerekeket érintő ügyek közigazgatási gyakorlatában – így a gyámhivatali eljárások során is – egyelőre nem egyértelmű, hogy valóban hamarabb hoznak-e döntéseket a hatóságok. Az **ombudsmani hivatal szerint a kapcsolattartási ügyekben** például tipikus probléma a határidők többszörös túllépése, amely akár a gyermekjogok védelmét leginkább biztosító mediációs eljárások eredményességét is **ellehetetlenítheti**. Így van ez annak ellenére, hogy egy 2018-as jogszabályváltozás nyomán⁹ kapcsolattartási ügyekben a gyámhatóságnak meghatározott ideig lehetősége van felfüggeszteni a folyamatban lévő eljárásokat, ha döntése a közvetítői eljárás eredményétől függ.

Az eljárások hosszára vonatkozó adatkéréseink közül az Országos Bírósi Hivatal (OBH) csak az adott évben jogerős határozattal befejezett, fiatalokú vádlottakat érintő büntetőügyek hosszáról tudott tájékoztatást adni. 2017-ben 3796, míg 2018-ban¹⁰ 3374 fiatalokú ügyében hozott a bíróság jogerős határozatot. Mind egyik évben a vádlottak 98%-át elítélték, s csupán 2% esetében született felmentő ítélet vagy került megszüntetésre az eljárás. **2017-ben és 2018-ban is a fiatalokú elítéltek 27%-a kapott 3 hónapon belül jogerős ítéletet**, 40%-uk pedig 1 éven belül. 2017-ben 106, míg 2018-ban 82 vádlott 3 évnél több ideje húzódo eljárása zárult le.

A 2018. július 1. napjával hatályos új Büntetőeljárás törvény legfontosabb releváns változásairól az „Egyéb különleges védelmi intézkedések” című fejezetben írunk.

A 2018-as év egyik meghatározó jogalkotási feladata volt az adatkezeléssel kapcsolatos hazai szabályozás harmonizálása az európai általános adatvédelmi rendelettel¹¹ (**GDPR**). A rendelet számos, a gyerekek személyes adatainak különös védelmét szolgáló **garanciát határoz meg**. Ilyen például, hogy az adatkezeléssel kapcsolatos információkat a gyerekek számára könnyen érthető nyelven kell megfogalmazni,¹² ami nagy kihívás, ha arra gondolunk, hogy az intézmények egyéb dokumentumai is sokszor nehezen érthetőek még a felnőttek számára is.

7. 2016. évi CL. törvény az általános közigazgatási rendtartásról (Ákr.)

8. Az új törvény bevezetett egy 60 napos általános határidőt, amely alatt az ügyeket le kell zárni. Ezen kívül az automatikus döntéshozatali eljárásban 24 óra ügyintézési határidő, általános határidőként pedig 8 nap került meghatározásra.

9. 2018. évi CXVII. törvény egyes szociális, gyermekvédelmi tárgyú, valamint egyéb kapcsolódó törvények módosításáról

10. Az adatokat az Országos Bírósi Hivatal egyedi adatkérés alapján bocsátotta rendelkezésünkre. A 2018-ra vonatkozó adatok nem tekinthetők hivatalos statisztikai adatnak.

11. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete

12. GDPR (58)

A harmonizációs folyamatok elősegítése és átláthatósága érdekében a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság (NAIH) összeállított egy **flyermatábrát**, melyben, melyben hangsúlyozzák, hogy amennyiben egy szervezet gyerekekre vonatkozó személyes adatokat is kezel, akkor kiemelt figyelmet kell fordítani az előírások betartására. Izgalmas kérdés, hogy ennek mennyire fog tudni megfelelni a hazai gyakorlat, így a közintézmények, iskolák adatkezelési szokásai. Valamint hogy a GDPR-előírásoknak való megfelelés ellenőrzése mennyiben valósul meg érdemileg, vagy marad csupán egyfajta formalitás. Az új előírásoknak való megfelelés elősegítése céljából az iskolák számára egyenlőre **csupán néhány szakmai anyag és útmutató** érhető el.

2018-ban továbbra is működött az előző évben bevezetett 24 órás, ingyenesen hívható „gyermekvédő hívószám”, amelyet korábban főként kapcsolattartási, lakhatási és gyermekelhelyezési ügyekkel összefüggésben kerestek fel. Adatigénylésünkre a kézirat lezárásig nem érkezett válasz, így a még korábban (2018 nyarán) kikért adatokat ismertetjük. 2017-ben összesen 238 esetben hívták a számot, amely hívások tartalma az alábbiak szerint oszlott el: információkérés (55%), további intézkedést igénylő hívás (28%), veszélyeztetettség jelzé-

se (20%), segítségkérés (9%), téves hívás (13%).¹³ Fontos ez azért is, mert a gyermekvédő hívószám a gyermekvédelmi **jelzőrendszer negyedik (országos) szintjét** hivatott nyújtani.

A nemzetközi szabályozás tekintetében sokatmondó, hogy sem a gyerekek szexuális kizsákmányolása és bántalmazása elleni védelemről szóló Lanzarote Egyezmény végrehajtása, sem a nők elleni erőszak, valamint a családon belüli erőszak megelőzését és felszámolását célzó Isztambuli Egyezmény ratifikálása terén nem történt előrelépés. Ehhez hasonlóan az ENSZ Gyermekjogi egyezményéhez kapcsolódó 3. Fakultatív Jegyzőkönyv Magyarország általi ratifikálása szintén elmaradt 2018-ban.¹⁴

A szakpolitikai intézkedések meghozatalával, valamint a gyerekeket érintő jogalkotási folyamatokkal kapcsolatban általánosságban elmondható az is, hogy a statisztikai adatgyűjtés körüli problémák mind az előkészítési folyamatokat, mind az utánkövetést nehezítik. A különböző szegmensekben megmutatkozó adathiányt példázza a TASZ 2018 őszén indított **petíciója** is, amely a **kórházi fertőzésekre vonatkozó adatok** összehasonlítható, közérthető és hiteles módon történő **nyilvánosságra hozatala érdekében** indult.

13. A Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság által működtetett hívószám (06 80 630 155) 2018-as forgalmáról az Alapítvány tájékoztatást kért, amely a jelentés kéziratának lezárásáig nem érkezett meg.

14. A 2011-ben elfogadott kommunikációs eljárásról szóló 3. Fakultatív Jegyzőkönyv lényege, hogy jogsérelem esetén lehetővé tenné, hogy gyerekek vagy képviselőjük közvetlenül is fordulhassanak a Gyermekjogi Bizottsághoz, amennyiben nemzeti jogrendszerük nem tud megfelelő jogorvoslati lehetőséggel szolgálni. Az EMMI kérdésünkre a kézirat lezárása előtt informálisan tájékoztatást adott arról, hogy a 3. Fakultatív Jegyzőkönyv ratifikálásának kérdése a minisztériumon belüli előkészítő és egyeztető fórumokon van.

ÁLTALÁNOS VÉGREHAJTÁSI INTÉZKEDÉSEK

2018 áprilisában jelent meg az **ENSZ Emberi Jogi Bizottságának átfogó jelentése** a 2010 óta eltelt időszak magyarországi értékeléséről, mely fontos megállapításokkal bír a gyerekek jogaira és jogbiztonságára nézve is. A Bizottság aggodalmát fejezte ki a jogszabályok elfogadásának üteme, átláthatósága, illetve az előkészítés és a hatásvizsgálatok elmaradása miatt, és felszólította a kormányt a civil szervezetek munkájának megnehezítésére alkalmas törvénycsomagok visszavonására és felülvizsgálatára. A jelentés kritikával illette a roma gyerekek iskolai szegregációját, a fogyatékos-sággal élő gyerekekkel szemben a gödi Topházban megismert erőszakos bánásmódot, a családon belüli erőszakban élő gyerekek védelmét. Kitért az LMBT gyerekek hátrányos megkülönböztetésére (különösen az oktatás területén) és arra is, hogy az azonos nemű szülők gyerekeit a család fogalmának leszűkítő meghatározása miatt hátrányos megkülönböztetés éri. Felszólította az államot a büntethetőségi korhatár 14 évre

való általános visszaállítására és a szabadságtól való megfosztás csak végső esetben történő alkalmazásának biztosítására, valamint bírálta a kísérő nélküli kiskorúak és menedékkérő gyerekek fogvatartásának és életkor-megállapításának gyakorlatát. A jelentés komolyan vételét befolyásolta, hogy nyilvánosságra hozatala előtt **ENSZ-ellenes** „tájékoztató” **kampányt** indított a kormány a szervezet migrációs javaslatcsomagja kapcsán.

2018-ban az ENSZ Gyermekjogi egyezményének öt-évenkénti nyomon követése is aktuálissá vált. Az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága júniusban **kérdéseket intézett a kormányhoz**, és a jelentéstétel során a civil szervezetek és a **gyerekek véleményére is kíváncsi**. Az átláthatóságot nehezíti, hogy a bizottsági javaslatok ellenére a korábbi jelentéstétel eredményét jelentő Záró észrevételek és az aktuális kérdések, valamint hivatalos fordításuk nem elérhetőek a kormány online felületein.

„Milyen ma gyereknek lenni Magyarországon? Egy online felmérés segítségével minden gyerek, aki szeretné, most elmondhatja a véleményét. Itt az alkalom, hogy a döntéshozók meghallják, mit gondolnak a gyerekek az iskoláról, az egészségügyről, az erőszakról, a jövőjükéről. A gyermekjogok világnapján 13 gyerekszervezet összefogásában indul az országos felmérés, amely a gyerekek helyzetét úgy vizsgálja, hogy ehhez nem a döntéshozók, civilek vagy más szakemberek, hanem a gyerekek véleményére kíváncsi. A kampány az ENSZ jelenlegi vizsgálatát segíti a gyermekjogok végrehajtásáról.”

Forrás

A civil összefogás egyik legnagyobb példája 2018-ból, hogy érdekérvényesítő és jogvédő szervezetek hosszú és kitartó kampányának és több mint 40.000 aláíró támogatásának köszönhetően decemberben bejelentették, hogy duplájára emelik a gyerekek **otthongondozási díját** (gyod). A részleges sikerek¹⁵ nem jártak teljes mértékben együtt a kormányzat **civilekkel**

való együttműködésével. Az érdekvédelmi szervezetekkel való széles körű egyeztetések elmaradtak, illetve jelenleg is folyamatban vannak. A **jogosultságot felmérő**, többek által kifogásolt **pontrendszer** azonban 2019. június 30-ig még a beérkezett szakmai jelzések alapján módosulhat.

Civil összefogás eredményeképpen a gyerekek otthongondozási díja duplájára emelkedik

Fotó:
Komka Péter / MTI

15. Az ellátás például csak a gyerekeket gondozók ápolási díjára lett leszűkítve, pedig az érdekérvényesítő szervezetek minden otthonápoló díjának növekedése mellett álltak ki. Kritika érte továbbá a jogosultságot felmérő szempontrendszer diszkriminatív jellegét is.

ÁTFOGÓ ALAPELVEK

2. cikk: A diszkrimináció tilalma

„Az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják és biztosítják a joghatóságuk alá tartozó gyermekek számára az Egyezményben lefektetett jogokat minden megkülönböztetés, nevezetesen a gyermeknek vagy szüleinek vagy törvényes képviselőjének faja, színe, neme, nyelve, vallása, politikai vagy más véleménye, nemzeti, nemzetiségi vagy társadalmi származása, vagyoni helyzete, cselekvőképtelensége, születési vagy egyéb helyzete szerinti különbségtétel nélkül.” (részlet az ENSZ Gyermekjogi egyezményéből)

2018-ban a diszkrimináció terén mérföldkő volt az Egri Törvényszék döntése az összesen 62 diák nevében indított iskolai szegregációs perben. Az **ítélet megállapította az állam felelősségét** a szegregált oktatásban, és kártérítésre kötelezte azoknak a roma gyerekeknek a javára, akiket éveken keresztül szegregáltan oktattak a gyöngyöspatai Neksei Demeter Általános Iskolában.

A diszkrimináció az oktatás tartósan és lényegesen alacsonyabb színvonalában mutatkozott meg, mellyel a diákok **továbbtanulási esélyeiket akadályozták** és lehetetlenítették el.¹⁶ Nem tudták megszerezni azokat a Nemzeti alaptantervben (NAT) célként tűzött kompetenciákat, melyeket más gyerekek igen. A másik nagyon fontos kérdés ebben az ügyben az, hogy az évekig tartó szeparáció miatt a gyerekekben kisebbrendűségi érzés alakult ki, a lelki sérülések mellett.¹⁷

„[H]iába volt az órarendjünkben informatikaóra, azt sosem tartották meg nekik. Volt, aki helyette matekozott, olvasott, mások filmet néztek, de óra helyett lehetett azt is választani, hogy játszanak az udvaron. »Szerintem azért nem akartak minket oda beengedni, mert azt hitték, hogy majd úgyis ellopunk valamit, vagy hogy bevisszük a tetveket« – mondta a bírónak az egyik fiú. Egy másik lány, Vivien úgy emlékszik, hogy a tanára a következővel indokolta, hogy miért nincs informatikaóra: »Nektek hiába tanítjuk az informatikát, ti úgysem értitek meg.«”

Forrás

16. A mélyszegénységben élő roma gyerekek felülreprezentáltsága nemcsak az oktatási szegregációban, hanem a gyermekvédelemben is tetten érhető, miközben ezen a területen ezidáig még sosem indult kártérítési per.

17. A bíróság összesen 89 millió forintos kártérítést állapított meg, mely ellen az állam fellebbezett, így az ítélet nem jogerős.

Az EMMI 2018 áprilisában bejelentette az „**Esélyteremtés a köznevelésben**” programot, mely hátrányos helyzetű diákokat támogat. A 2020 szeptemberének végéig tartó Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program (EFOP) projektjének célja az iskolai lemorzsolódás csökkentése, a befogadó nevelés támogatása, valamint a hátrányos helyzetű tanulók oktatási és munkaerőpiaci esélyeinek növelése. A programba 150 intézményt vonnak be, legtöbbjüket Szabolcs-Szatmár-Bereg, Borsod-Abaúj-Zemplén és Hajdú-Bihar megyéből.

2018-ban a közoktatást érintő jogszabályokat illetően megállapítható, hogy az előző évben elfogadott köznevelésitörvény-módosítás,¹⁸ melynek értelmében a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézségekkel (BTM) küzdő gyerekek 2018. szeptember 1-től nem kap-

nak mentességet a különböző tantárgyak, tananyag-részek megtanulása, valamint az osztályzás alól – az órási viták és benyújtott javaslatok ellenére – nem került korrigálásra.¹⁹ Az ezzel kapcsolatos hátrányos megkülönböztetés veszélyét az Oktatási Jogok Biztosa nem találta megalapozottnak.

A korábbi évek Gyermekjogi jelentéseiben is megjelent, azonban továbbra is probléma, hogy **nincsen elegendő számú fogyatékkal/speciális nevelési igénnyel rendelkező gyerekek ellátására szakosodott nevelőszülő**.²⁰ A kapacitás- és erőforráshiányból eredő problémák miatt a vidéki és a megyeszékhelyektől távol élő gyerekek a fővárosi/nagyvárosi gyerekekhez képest még több hátrányt szenvednek el, ami strukturális diszkriminációnak tekinthető.

3. cikk: A gyermek legjobb érdeke

„A szociális védelem köz- és magánintézményei, a bíróságok, a közigazgatási hatóságok és a törvényhozó szervek minden, a gyermeket érintő döntésükben a gyermek mindenek felett álló érdekét veszik figyelembe elsősorban.”
(részlet az ENSZ Gyermekjogi egyezményéből)

Az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala (AJBH) 2018-as vizsgálatai során is sokszor hivatkozott a gyermek legjobb érdekére vagy éppen annak figyelmen kívül hagyására. 2016-ban az ombudsman már felhívta a figyelmet a **gyámhatóságoknál dolgozók túlterheltségére**. 2018-ban 3 jelentésben²¹ állapította meg, hogy a 2016-os vizsgálata óta nem történt változás a személyi feltételek hiátusa és a túlterheltség tekintetében. Az AJB-807/2017. számú ügy jelentésében a biztos kiemelte, hogy az eljárás elhúzódása sérti a tisztességes

eljáráshoz való alapjogot²² és a gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz való jogát.²³ Ezenkívül megállapította, hogy az ügyben eljáró hatóság nem érvényesítette a gyermek legjobb érdekét, a jelentős mértékben elhúzódó eljárás következményeként az érintett gyermek helyzete bizonytalan, amellyel a gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való joga is sérül. A hivatkozott ombudsmani jelentésekben megismerhető, hogy korábbi ajánlásaira az EMMI szociális ügyekért és tár-

18. 2017. évi LXX. törvény az oktatás szabályozására vonatkozó és egyes kapcsolódó törvények módosításáról

19. 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről

20. A KSH adatai alapján 1055 különleges nevelőszülő és 15 speciális nevelőszülő látta el a speciális és fogyatékkal élő gyerekek gondozását 2017-ben Magyarországon. Az adatok forrása a KSH 1208 OSAP sz. adatgyűjtése.

21. AJB-807/2018., AJB-1441/2018., AJB-488/2018.

22. Alaptörvény XXIV. cikk

23. Alaptörvény XVI. cikk

sadalmi felzárkózásért felelős államtitkára 2018. január 1-től a másodfokon eljáró gyámhatóságok ügyintézői létszámát 16%-kal emelte. Ez országosan összesen 21 új ügyintézői státusz megnyitását jelentette.²⁴ A sze-

mélyi erőforrások hiánya különösen a közigazgatási eljárások gyorsítását is célul kitűző 2018-as új szabályok fényében fontos információ.

„[A] gyermeknek, figyelemmel fizikai és szellemi érettségének hiányára, különös védelemre és gondozásra van szüksége, nevezetesen megfelelő jogi védelemre, születése előtt és születése után egyaránt. [A Gyermekjogi Egyezmény 1991-től a magyar belső jog részévé vált, részes államként Magyarország kötelezettséget vállalt a gyermekkel foglalkozó és védelmét biztosító intézmények létesítésre, valamint ezen intézményekben a jogszabályoknak megfelelő szakmai létszám, szakértelem, biztonság, az egészséges környezet biztosítására. Az Egyezmény minden gyermekekkel kapcsolatba kerülő intézményt és hatóságot a gyermek legjobb érdekének megfelelő eljárásra, döntésre kötelez.”

Forrás

A gyermekközpontú igazságszolgáltatásban²⁵ kiemelt jelentősége van a bírák képzésének, ezért a Magyar Igazságügyi Akadémia rendszeresen szervezett 2018-ban s **gyermekjogi képzéseket** a Törvényszékeken. A bírák képzése nagyon fontos, azonban az igazságszolgáltatás többi szereplője, mint az ügyvédek, ügyészek és a rendőrök képzése is kiemelt jelentőségű lenne – akárcsak a különböző hivatásrendek közös képzése és érzékenyítése is minden olyan kérdésben, amely az eljárásokban érintett gyerekek legfőbb érdekére és jogaira vonatkozik.

A gyerek legfőbb érdekének megsértésével kapcsolatos helyzetek feltárása és a gyermekjogok védelme 2018-ban is elsősorban az Alapvető Jogok Biztosának Hivatalához kapcsolódott. Jelentéseik és javaslataik,

állásfoglalásaik meghatározó részét jelentik a gyermekjogi jogérvényesítésnek, sőt, mára szinte kizárólagossá váltak. Az Alkotmánybíróságnak csekély számú releváns döntése volt gyermekjogi szempontból, azonban kiemelendő az év végén született döntése, melyben felhívta a figyelmet a gyerek legfőbb érdekére a **jogellenes gyermekelvitelügyekben**.

Az Egyenlő Bánásmód Hatóság előtt folytak gyermekjogi relevanciájú ügyek, de ezek társadalmi ismertsége és jogalkotásra, szakmai irányításra gyakorolt hatása nagyon korlátozott. Azért is merül fel folyamatosan a **gyermekjogi ombudsmani intézmény** létrehozásának igénye, hogy ez a nagyon fontos jogterület megfelelő, önálló jogvédelemben részesülhessen.²⁶

24. 663/2017. (IX. 13.) Korm. határozat a gyámhatóságok megerősítéséről és a gyermekjogi képviselők létszámának emeléséről

25. A gyermekközpontú igazságszolgáltatás olyan igazságszolgáltatási rendszer, amely az elérhető legmagasabb szinten biztosítja a gyerekek jogainak tiszteletben tartását és hatékony érvényesítését, elsődleges szempontként juttatja érvényre a részvételükkel folyó vagy őket érintő minden ügyben a gyerekek legfőbb érdekeit.

26. Valamint hogy a 3. Kiegészítő Jegyzőkönyv ratifikálása esetén a gyermekjogi jogérvényesítés kiemelt szervezeteként funkcionálhasson.

2018-ban is tovább húzódott néhány **emblematisz gyermekvédelmi ügy**, amelyek évek óta vitákat generálnak, és időnként széleskörű társadalmi figyelmet keltenek. Ilyen a fótí gyermekotthon ügye, aminek a bezárásáról hozott döntésről 2018-ban sem lehetett konkrétumokat tudni, súlyosan sértve ezzel az ott lakó

gyerekek és fiatalok legfőbb érdekét. De említhetnénk a **családosok kilakoltatásának** és a laccím nélküli gyerekeknek a helyzetét vagy az oktatási intézményekben előforduló gyermekbántalmazások és visszaélések ügyét, ami évről évre napirenden van anélkül, hogy érdemi változás vagy előrelépés történne.

12. cikk: A gyermek véleményének tiszteletben tartása

15. cikk: Az egyesülés és békés gyülekezés szabadsága²⁷

„Az Egyezményben részes államok az ítélőképessege birtokában lévő gyermek számára biztosítják azt a jogot, hogy minden őt érdeklő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét, a gyermek véleményét, figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni.”
(részlet az ENSZ Gyermekjogi egyezményéből)

A 2018-as országgyűlési választásokat megelőző kampányidőszak és az oktatási reformokat sürgető diák tüntetések szomorú, de tanulságos képet adtak a gyerekek részvételi jogairól és a nekik tulajdonított szerepről. Az óvodában, iskolában kampányoló, gyerekekkel fotózkodó és ajándékokat osztogató politikusokat látva több civil szervezet emelete fel a szavát a gyerekek politikai érdekek mentén való kihasználása ellen. **Szülőknek, politikusoknak, médiának** szóló tájékoztató anyagok készültek, és társadalmi diskurzus tárgya lett a gyerekekkel való kampányolás jogsértő jellege. A társadalmi érzékenység növekedése mellett a joggyakorlatban is előremutató precedensdöntések történtek. A miniszterelnök óvodai látogatása kapcsán a Nemzeti Választási Bizottság kimondta, hogy önmagában az, hogy egy politikus gyerekekkel találkozik, és erről választópolgárok számára elérhető videó vagy kép kerül nyilvánosságra, **kampánytevékenységnek minősül, amiért a politikus bírság fizetésére köteles**. A téma körüli érdeklődés **a média felelősségére is rámutatott**: az Eötvös Károly Intézet elemzése sze-

rint a hírről tudósító legnépszerűbb 18 találatból 15 beágyazta az eredeti felvételt. A 2019-es európai parlamenti választások alkalmat adnak arra, hogy a politikusok és a média munkatársai megmutathassák, hogy a gyerekek nem eszközök céljaik elérésében, hanem jogokkal rendelkező állampolgárok.

Az év elején az oktatás minősége miatti elégedetlenség 2016 után ismét felszólalásra készítette a diákokat. Több ezer érdeklődőt mozgósító **demonstrációsorozat** kezdődött a korszerű, diákközpontú és igazságos oktatási rendszerért, majd a szervező Független Diákpárlament elérte, hogy először kerüljön sor **nyilvános vitára** a parlamenti frakció miniszterelnök-jelöltjei között. Az oktatásról szóló vitán a kormányzópárt jelöltjén kívül minden jelölt részt vett. A szervezet egyébként négy éve ad be évente javaslatcsomagokat az oktatásról, de érdemi választ még sosem kaptak. A hangjukat hallató gyerekek a médiaháború keresztüztüzebe kerültek, a mozgalmuk és véleményük **hítelét számos tévériport vagy megjelenés megpróbálta aláásni**.

27. A 15. cikknek a „Polgári és politikai jogok” című fejezetben lenne a helye, de mivel 2018-ban a gyerekek a véleménynyilvánításhoz való jogukat döntően tüntetések és mozgalmak keretében tudták gyakorolni, ezért átemeltük ebbe a részbe.

„A rendezvény célja tehát:

- Összefoglalni a diákság problémáit.
- Felvilágosítani a diákságot az oktatás modern rendszereiről.
- Felhívni a figyelmet a problémáinkra, és azokra megoldást keresni.
- Egy élhetőbb, gyerekekre szabottabb oktatási rendszerben tanulni.
- Demonstrálni, hogy nekünk, diákoknak vannak gondolataink, amiket érvényesíteni szeretnénk.
- **MEGMUTATNI, HOGY HA MÁS NEM, AKKOR MI FOGUNK VÁLTOZTATNI A RÉGI, ELAVULT OKTATÁSI RENDSZER IGAZSÁGTALANSÁGAIN, MELYEK BENNÜNKET ÉRINTENEK.**”

Forrás

Nagy port kavartak a spontán tüntetések kapcsán a **diákokra kiszabott szabálysértési bírságok**, tanúságot adva egy olyan folyamatnak, ahol a gyermekjogok és polgári szabadságok érvényesülése lojalitásbeli kérdéssé válhat. A diákok közügyekben történő szerepvállalása a politikai retorika részévé vált, jelezve, hogy mennyi bizonytalanság és játszma jellemzi a gyerekek véleménynyilvánításhoz való joga, illetve a pártpolitizálás közötti határok megítélését. A tüntetések körüli

aggodalmak mellett az olyan példák, mint amikor egy **gimnáziumot feljelentenek** a Klebelsberg Intézményfenntartó Központnál (KLIK), mert helyet adott egy oktatásról szóló videoklip forgatásához, azt a tendenciát erősítették, hogy az iskolák kétszer meggondolják, milyen teret engedjenek a diákok véleménykifejezésére. A viták hozománya ugyanakkor, hogy több útmutató és tájékoztató anyag készült a gyerekek véleménynyilvánítási és **gyülekezési jogáról**.

Feljelentettek egy gimnáziumot a KLIK-nél, mert helyet adott egy oktatásról szóló videoklip forgatásához

Forrás

Fontos véleménynyilvánítási lehetőség volt a diákok számára, hogy szeptemberben társadalmi vitára bocsátották az **új NAT tervezetét**, amelyre egy hónap állt a felnőttek és gyerekek rendelkezésére. A megfelelő idejű és módú tájékoztatás hiányában azonban úgy tűnt, a gyerekek részvételének előmozdítására nem jut valódi figyelem: a közel 500 véleményező 6%-a volt diák.

Tovább zsugorodott a gyerek- és serdülőszervezetek taglétszáma és nyilvánosságuk. Az országosan bejegyzett ilyen típusú szervezetek (cserkészek, úttörők, GRUND, Magyarország Felfedezői, Gyermekbarátok) együttesen nem számlálnak – saját bevallásaik szerint sem – 20.000 tagot. Objektumaik (táborhelyek) állaga romlik, sajtómegjelenésük minimális. Állami támogatási forrásokhoz való hozzájutásuk esetleges és kevés. Sok iskolában óvatosságból nem engedik működésüket, tagtoborzó tevékenységüket, holott szocializációs szerepük pótolhatatlan.²⁸

A pedagógusképzésben a korábbi tanárképzésitörvény-módosítás nyomán 2018-ban utoljára kaptak diplomát MA szinten képzett gyermek- és ifjúságvédő, illetve játék- és szabadidőszervező tanárok.

Az UNICEF Magyarország **„Gyerekhang” kampánya** egy fordított nap keretében megmutatta a közreműködő gyerekeknek, hogy milyen az, amikor részt vehetnek a közélet, a média, az üzleti élet, a kultúra és a szórakoztatóipar felnőtt világában. A nagy média-visszhangot kiváltó kampány egy napra nagyobb figyelmet biztosított a gyerekek véleményének, de ahogy a **„Van beleszólásod”** néven évente megrendezett Parlamenti Ifjúsági Nap esetében is elmondható, további lépések szükségesek ahhoz, hogy a gyermekrészvétel figyelemfelkeltő értékén túllépve a gyerekek az év összes napján részt vehessenek az őket érintő kérdésekben.

28. Az említett szervezetek saját honlapja, illetve a Magyar Pedagógiai Társaság Mozgalompedagógiai Szakosztályának tagjai tájékoztatása alapján.

POLGÁRI JOGOK ÉS SZABADSÁG- JOGOK

17. cikk: A megfelelő információkhoz való hozzáférés

*„Az Egyezményben részes államok (...) gondoskodnak arról, hogy a gyermek hozzájusson a különböző hazai és nemzetközi forrásokból származó tájékoztatáshoz és anyagokhoz, nevezetesen azokhoz, amelyek szociális, szellemi és erkölcsi jóléte előmozdítását, valamint fizikai és szellemi egészségét szolgálják.”
(részlet az ENSZ Gyermekjogi egyezményéből)*

A Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság (NMHH) 2000 gyerek és szüleik személyes lekérdezésével reprezentatív **kutatást készített a médiahasználatról**. 7–14 éves korig a televíziózás a domináns, de **13-14-éves kortól már a mobiltelefonok a legfontosabb eszközök a gyerekek számára**. Míg a 7-8 éves gyerekek

14%-ának van saját mobilja, ez a 15-16 évesek 93%-ára igaz. A gyerekek mobilhasználatával kapcsolatosan a családok kevesebb mint felében, míg az internet-használattal kapcsolatban kétharmadukban vannak valamilyen szabályok. A műszaki kontrollálási lehetőségekről a szülők kétharmada-háromnegyede hallott.

„Az internet használata nagyon sokrétű. A gyermekek nagy hányadának ez ma már egy tanulási eszköz, ehhez szorosan kapcsolódva sokan használják böngészésre az internetet. De alapvető kommunikációs platformot is jelent a számukra: cseteléshez, telefonálásra, üzenetek küldésére. Nagyon sokan fogyasztanak média- és szórakoztató tartalmakat is interneten keresztül, elsősorban zenét, illetve videókat.”

Forrás

Az NMHH felmérése szerint a biztonságos internet-használat kapcsán 10-ből 8 gyerek számára a szülők és az iskola a fő információforrás. **Miközben a gyerekek 82%-a a szülőktől várja az információt, a szülők 27%-a sehonnan sem tájékozódik a témában,** 19%-uk pedig épp a gyerektől próbál ismereteket szerezni. A tévéből, rádióból vagy honlapokról a gyerekek

9–15%-a, a szülők 15–24%-a tájékozódik. A kutatás rávilágított arra is, hogy a szülők iskolai végzettsége erős hatással van a család digitális kompetenciáira. Az NMHH ezért nagyszabású **kampányt indított** jogsegélyszolgálatának népszerűsítésére a gyerekek és a szülők között, és bejelentette egy új médiaértés-oktató központ létrehozását Sopronban.

**Edzőtárstól nem para.
A volt csajod új pasijától para.**

Ha úgy érzed, hogy fenyegetnek
online, számíthatsz ránk.

Az NMHH kampányt indított jogsegély-
szolgálatának népszerűsítésére

Forrás

A gyerekek információhoz való hozzáférése kapcsán fontos megemlíteni a vloggerek befolyását, akik online biztonságról, szexualitásról és más tabutémákról szóló Youtube-videói több tízezres nézettséget érnek el a fiatalok között. A gyerekek számára hiteles,²⁹ hétköznapi karakterek marketingcélú tevékenységük mellett a **társadalmi célú kampányok** új szereplőiként is feltűntek, de változó megbízhatóságú és érzékenységgű tartalmaik miatt növekvő figyelem övezi a vloggeerek felelős tevékenységét és felkészítését is.

Az információhoz való szabad hozzáférés az iskolai oktatás rendszerében a 2013-as közoktatási reform óta csak korlátozottan érvényesül a **tankönyvpiac államosítása** miatt. Ebben az ügyben 2018-ban marasztalta el Magyarországot a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bírósága, bár nem gyermekjogi jogsértésre hivatkozva, de kimondván, hogy az állami monopólium létrehozása alapjogokat sért.

29. 2018 nyarán egy Budapest 12. kerületében végzett önkormányzati **kutatás** szerint a szülők, a tanárok és a Wikipedia után a vloggerek a leghitelesebb információforrások a jómódú környék gyerekei számára. Eszerint a hírportáloknak már kevésbé hisznek a kamaszok, mint a kedvenc vloggeiknek.

GYERMEKEK ELLENI ERŐSZAK

19. cikk: A gyermekkel szembeni erőszak elleni védelem joga

„Az Egyezményben részes államok megtesznek minden arra alkalmas, törvényhozási, közigazgatási, szociális és nevelési intézkedést, hogy megvédjék a gyermeket az erőszak, a támadás, a fizikai és lelki durvaság, az elhagyás vagy az elhanyagolás, a rossz bánásmód vagy a kizsákmányolás – ideértve a nemi erőszakot is – bármilyen formájától (...)” (részlet az ENSZ Gyermekjogi egyezményéből)

A 2018-as év legdrámaibb gyermekbántalmazás esete egy vadaskerti iskolalátogatáshoz köthető. Az ún. **„szurikátaügy”** korábban soha nem látott mértékben mutatta meg, hogy a magyar társadalom jó része még mindig a „fogat fogért, szemet szemért” elv alapján képzelel el a gyereknevelést. Az ügy nyilvánvalóan túlmutat önmagán, de sajnos olyan mértékben volt alkalmas arra, hogy az érintett gyerekekkel és családjával szemben az online erőszak minden elképzelhető formáját megvalósítsa, hogy annak ellenére, hogy egyértelműen 2018 legnagyobb hatású gyermekjogi társadalmi vitáját generálta az eset, az érintett gyerek „másodlagos viktimizációját” nem akarjuk tovább fokozni, ezért nem foglalkozunk vele kiemelt módon ebben a jelentésben. Csupán behivatkozunk azokat a korábbi **állásfoglalásokat**, **véleményeket**, amelyek gyermekjogi szempontból előremutatóak.

A gyerekekkel szembeni erőszak területének meghatározó precedense, a bicskei gyermekotthon igazgatójával és bűntársával szembeni eljárás 2018-ban is tovább folytatódott. Novemberben megszületett az elsőfokú döntés, amely 8 év fegyházbüntetésre ítélte az igazgatót, de a másodrendű vádlott, a gyermekotthon egyik nevelője csupán felfüggesztett szabadságvesztésbüntetést kapott. Az ügghöz kapcsolódó jogalkotási folyamatokról a 2017. évi jelentésben részletesen is írtunk. 2018-ban a foglalkoztatási szabályok további szigorítását jelentő gyermekvédelmitörvény-változtatás³⁰ érdemel említést, illetve a 2018 júliusában kiadott **EMMI-protokoll** a gyermekotthonokban, lakásotthonokban, nevelőszülőknél és javítóintézetben élő gyerekekkel szembeni bántalmazásokra vonatkozó eljárásokról. Ez a módszertani útmutató fontos előrelépés annak érdekében, hogy ne maradhassanak következmények nélkül az intézményekben elkövetett bántalmazások, bár a kortárserőszak-esetekre ez az anyag nem vonatkozik, és a gyakorlati érvényesülésről is kevés információnk van még.

30. 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról 10/A. §

Az NMHH korábban már idézett reprezentatív kutatása szerint a szülők többsége egyetért azzal, hogy gyerekük az internetet biztonságosan használja, kb. **10–15% az aggódók aránya**. Bár a közösségi oldalak alsó korhatára általában 13 év, a 7–12 évesek ötöde fenn van valamilyen oldalon, közel felük már 11 évesen regisztrált. A 11–16 éves korosztály 19%-át érte internetes zaklatás az elmúlt évben, mely elsősorban a 15-16 éves lányokat érinti (27%). A kutatásban részt vevő 7–16 éves gyerekek 23%-a találkozott az elmúlt egy évben valamely társadalmi csoportot érintő gyűlöletbeszéddel. Míg a biztonságos internethasználat kapcsolatban alapvetően a szülőkhöz (82%) és az iskolához (80%) fordulnak a gyerekek, ha valami nyugtalanítóval találkoznak a neten, csak 8%-uk fordul a tanárokhoz, és a szülők mellett a barátok megkeresése az első (61%), de **10%-uk senkinek nem szól**.

Az iskolai erőszak és kortárs bántalmazás területén fontos lépés az EMMI 2018-ban kiadott **„Resztoratív sérelemkezelés a köznevelési intézményekben” című állásfoglalása**, amely a Magyarország Digitális Gyermekvédelmi Stratégiájához³¹ kapcsolódóan hangsúlyozza az intézmények felé, hogy az online térben elkövetett zaklatási esetekben is felelősségük van a rendezésben, illetve hogy a konfliktushelyzet rendezésére elsősorban nem a fegyelmi eljárások ajánlottak, hanem a békítés és a mediáció, valamint annak különleges, iskolai közösségekben is alkalmazható formái. Az állásfoglalás előremutató, bár jelenleg a tapasztalatok szerint a fenntartók és maguk az iskolák is ellentmondásosan ítélik meg saját szerepüket az ilyen ügyekben.

„[A] fiatakorúak által elkövetett bullying-típusú devianciák esetén a Btk. [Büntető Törvénykönyv] által (például a zaklatás esetén) lehetővé tett jóvátételi eljárás mellett a megelőzésben részt vevő szereplőknek (például iskola) biztosítani kell a büntetőjogon kívüli mediációt is. A pedagógusoknak és az iskoláknak megfelelő felvilágosítást kell kapniuk az alternatív konfliktuskezelési eljárások igénybevételéről, a szolgáltatást nyújtó civil szervezetekről és szakemberekről.”

Forrás

Az iskolák és óvodák biztonságosabbá tétele szempontjából régóta várt döntés lépett hatályba 2018 szeptemberében a **szociálismunkás-hálózatok** létrehozásáról. A szakma régóta hangsúlyozza, hogy hiányzik az iskolákból a gyermekvédelemmel is foglalkozó, a gyerekek számára bizalmi felnőtt jelenlétét és elér-

hetőségét is jelentő intézmény. A döntés pozitív részét némiképp idézőjelbe teszi, hogy 1000 gyerekenként 1 fő látja el ezt a feladatot, és hogy a gyermekjóléti központokhoz lett telepítve a feladat, akik a jelentés elkészítésének időpontjában sem tudták ezt minden intézmény tekintetében megvalósítani.

31. 1488/2016 (IX.2.) Korm. határozat

CSALÁDI KÖRNYEZET ÉS ALTERNATÍV GONDOSKODÁS

5., 9. és 11. cikkek: A család és a gyermek kapcsolata, a családjukon kívül nevelkedő gyermek helyzet

„Az Egyezményben részes államok gondoskodnak arról, hogy a gyermeket szüleitől, ezek akarata ellenére, ne válasszák el, kivéve, ha az illetékes hatóságok, bírói felülvizsgálat lehetőségének fenntartásával és az erre vonatkozó törvényeknek és eljárásoknak megfelelően úgy döntenek, hogy ez az elválasztás a gyermek mindenek felett álló érdekében szükséges.” (részlet az ENSZ Gyermekjogi egyezményéből)

Bár a jelentés készülésekor 2018-ra vonatkozó statisztikai adatokkal még nem rendelkezünk, az elmúlt években folyamatosan **nőtt a szakellátásban élő gyerekek száma** a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) adatai szerint. A jelentéseinkben már többször említett törvényi kötelezettségnek, miszerint 2015. december 31-ig minden családjából kiemelt 6 éven aluli gyermeket neve-

lőszülőnél kellett volna elhelyezni, 2017 év végéig sem tudott Magyarország eleget tenni: 2017-ben a szakellátásban élő kiskorúak³² kb. 30%-a élt gyermekotthonban. Bár a Gyermekvédelmi törvény (Gyvt.)³³ szerint el lehet tekinteni a nevelőszülői elhelyezéstől, ha a tartósan beteg, súlyosan fogyatékos gyerek befogadónál történő elhelyezése nem áll a gyermek érde-

32. A szakellátásban élő gyerekekre, illetve a nevelőszülőkre vonatkozó adatok forrása a KSH 1208 OSAP sz. adatgyűjtése, a vonatkozó adatok a Szociális statisztikai évkönyvekből, illetve egyedi adatszolgáltatás nyomán álltak rendelkezésünkre.

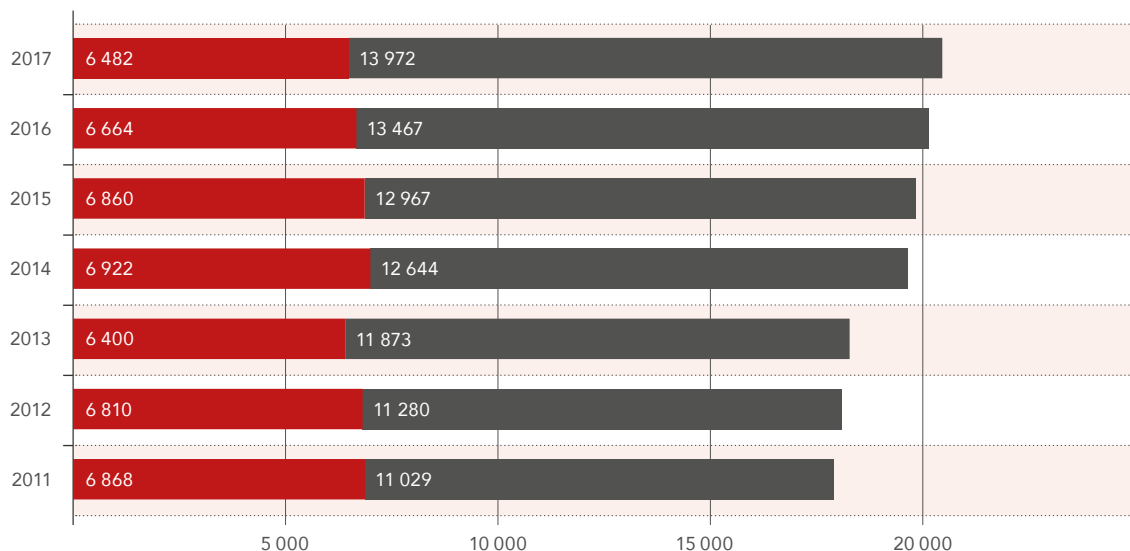
33. 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról 72. § (1) b)

kében, vagy arra állapota miatt nincs lehetőség, illetve a testvéreket nem lehet együttesen a befogadószülőnél elhelyezni, 2017. december 31-én a 2530 szakellá-

tásban levő, kizárólag a kora miatt különleges szükségletű, tehát 0–3 éves gyerekből 289 (12,9%) gyermekotthonban élt.

Tárgyév december 31-én gyermekotthonokban és nevelőszülőknél ellátott kiskorúak száma³⁴

■ gyermekotthonban
■ nevelőszülőnél

A szakellátásba kerülő gyerekek emelkedő számának ellenére a nevelőszülők száma stagnál. Számuk az elmúlt években 5400–5600 között ingadozott. A különleges szükségletű gyerekek³⁵ ellátását a nevelőszülők kb. 18%-a tudta megvalósítani, speciális szükségletű gyereket³⁶ pedig 2017-ben csupán 15 nevelő szülő tudott fogadni az országban. 2018 második felében **nevelőszülőiséget népszerűsítő kampányt** indított a kormány. Ennek keretében országsszerte nevelőszülőiséget népszerűsítő rendezvényeket szerveznek, illetve egy **weboldalt** is létrehozta, ahol a nevelőszülőiséggel kapcsolatban felmerülő kérdéseket igyekeznek megválaszolni. A kampány eredményei várhatóan a 2019-es statisztikai adatokból lesznek láthatóak.

A szakellátást érintő további fontos törvényváltozás, hogy kérelemre, egyéni mérlegelés alapján **30 éves koráig maradhat utógondozói ellátásban** az a fiatal felnőtt, aki felsőoktatásban tanul. Ennek szempontja a hátralévő tanulmányok időtartama, a befejezésének esélye, a rászorultság és az együttműködés.

Pozitív fejlemény, hogy egy 2018-as törvénymódosítás során **szigorodtak a szakellátásban dolgozókra vonatkozó személyi feltételek**. A gyermekotthon vagy javítóintézet vezetőjének kiválasztásakor a fenn tartónak meg kell győződnie a kiválasztandó személy vezetői alkalmasságáról, amibe beletartozik többek között az előző munkaadónál történő lekérdezés. Továbbá egy nevelőszülő új hálózathoz történő belépése előtt nyilatkozik arról, hogy korábban dolgozott-e már nevelőszülőként, a hálózatnak pedig ellenőriznie kell, hogy korábbi hálózatától miért távozott. Ezzel csökkenthető annak az esélye, hogy a korábban már alkalmatlannak bizonyult nevelőszülő újra nevelőszülő lehessen. Ehhez természetesen arra is szükség van, hogy legyen nyoma egy-egy szakember alkalmatlanságának, a vele szemben megfogalmazott kifogásoknak, adott esetben annak is, ha felmerült a bántalmazás gyanúja. Egészen addig, amíg az intézmények a saját jó hírnevük védelme érdekében a közös megegyezéses szerződésbontásokat részesítik előnyben, az ilyen típusú jogszabályi reformoknak csak korlátozottan van hatása.

34. A szakellátásban élő gyerekekre, illetve a nevelőszülőkre vonatkozó adatok forrása a KSH 1208 OSAP sz. adatgyűjtése, a vonatkozó adatok a Szociális statisztikai évkönyvekből, illetve egyedi adatszolgáltatás nyomán álltak rendelkezésünkre.

35. Tartósan beteg, fogyatékos vagy 3 év alatti gyerek

36. Súlyos pszichés vagy súlyos disszociális tüneteket mutató vagy pszichoaktív szert használó gyerek

2018-ban az alapvető jogok biztosa **átfogó vizsgálatot** folytatott a várandósgondozásban tapasztalható jogértelmezési és jogalkalmazási következetlenségek feltárása érdekében. A gyermekvédelmi jelzőrendszer tagjai – elsősorban a védőnők – körében általános gyakorlat szerint ha egy várandós nő elmulasztja a várandósgondozásról szóló rendeletben részletezett vizsgálatokon való részvételt, a magzatot súlyosan veszélyez-

tetettnek minősítik, és végső soron javasolhatják megszületése után a családból való kiemelését. A biztos jelentésében tisztázta, hogy a súlyos veszélyeztetettség-re vonatkozó jelzést, valamint **a gyámhatósági eljárás megindítását nem indokolhatja önmagában az a tény, hogy a várandós nő nem veszi igénybe a számára nem kötelező jelleggel előírt egészségügyi szolgáltatást.**

„[A] védőnő az értesítést nem mellőzheti, azonban mindezen értesítés (...) nem azonosítható a magzat (a születendő gyermek) súlyos veszélyeztetettségére vonatkozó automatikus jelzéseként. (...) [A]z értesített szakemberek feladata annak az eldöntése, hogy az érintett magzat egészséges fejlődése érdekében szükség van-e további hatósági intézkedésre.”

Forrás

A Gyvt.³⁷ 2018. január 1-től lehetőséget teremt arra, hogy ha a gyerek érdekében áll az együttes elhelyezés, a bíróság az anya előzetes letartóztatásának elrendelésével egy időben a gyereket ideiglenes hatállyal az anya fogva tartását ellátó büntetés-végrehajtási intézet anya-gyerek részlegére helyezi. Ennek megvalósulásáról jelenleg nem áll még rendelkezésünkre adat. Egy 2018-ban publikált tanulmány szerint a hazai büntetés-végrehajtási rendszerben az **anya-gyerek együttes elhelyezését** lehetővé tevő részleg 2002 óta működik, jelenlegi helyére – a kecskeméti intézetbe – 2003 novemberében költözött. Az épületben

20 fő anya és gyerek egyidejű elhelyezésére van lehetőség. A kezdetek óta 2017-ig 210 anya került itt elhelyezésre. Az egy időben elhelyezett átlaglétszám 9 fő anya és 9 fő gyerek volt. A büntetés-végrehajtási törvény³⁸ az együttes elhelyezést a gyerek 1 éves koráig teszi lehetővé. Fontos lenne ennek az időbeni korlátozásnak a felülvizsgálata, hiszen a kapacitást nem veszélyeztetné, ha a rendszer nem diszkriminálna ebből a szempontból a fogva tartott és nem fogva tartott anyák gyerekei között, és lehetővé tenné a hosszabb idejű közös elhelyezést.

37. 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról 72 § 2. b)

38. 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról 84 § (5) f)

Örökbefogadás

A KSH által 2018-ban publikált tanulmány szerint az örökbefogadások száma a 2014. évi egységes örökbefogadási rendszer bevezetése óta **növekedésnek indult. 2017-ben 1025 gyereket fogadtak örökbe, ami több, mint a Gyvt. 1997-es hatályba lépése óta bármikor.**

2018 januárjában lépett hatályba az új polgári eljárási törvény,³⁹ amely az örökbefogadás felbontása iránti perekkel kapcsolatban két új speciális szabályt⁴⁰ vezetett be. Egyrészt – a gyerekbarát igazságszolgáltatás megvalósulását célozva – 2018-tól az ilyen perek az érintett gyerek lakó- vagy tartózkodási helye szerint illetékes bíróság előtt is megindíthatók. Másrészt az örökbefogadás felbontása iránti kereset összekapcsolható lett az örökbefogadással felvett családi név további viselése iránti keresettel, ugyanis fő szabály szerint a felbontás után az örökbefogadott és leszármazói nem viselhetik tovább az örökbefogadással felvett családi nevet. Emellett 2018-tól ezekre a perekre is vonatkoznak olyan különleges szabályok,⁴¹ mint például hogy a bíróság a bizonyítást hivatalból is elrendelheti; hogy a tanú nem tagadhatja meg a tanúságtételt azért, mert hozzártozó; vagy hogy a tárgyalásáról az nyilvánosság kizárása indokolás nélkül is kérhető.

Az örökbe fogadni szándékozóknak szóló kötelező felkészítő tanfolyammal⁴² kapcsolatban jelentős változás, hogy 2018-tól a képzési óraszám 21 óráról 40 órára nőtt. A képzés tematikáját tekintve pedig újdonság, hogy a tananyag kibővült a nem magyar származású, az idősebb és az egészségügyi problémákkal küzdő gyerekek örökbefogadásának sajátosságaival, ezzel is célozva az érzékenyítést, hiszen sok ilyen gyerek várakozik örökbefogadói családra.

A módosításokat tekintve egyfelől pozitív, hogy a jogalkotó az örökbefogadási ügyek különös megközelítésére és speciális szabályokkal való körülbástyázására törekszik, másfelől viszont önmagában az örökbefogadás felbontása iránti perek létjogosultsága is elgondolkodtató. Sok ország⁴³ teljesen kizárja a felbontás lehetőségét: ezekben a régiókban inkább **mediációs** úton próbálják meg helyreállítani az örökbefogadott és az örökbefogadó között megromlott kapcsolatot, ha pedig egy sikertelennek tűnő örökbefogadás esetén az örökbefogadott gyerek gyermekvédelmi gondoskodásba kerül, az örökbefogadónak továbbra is kötelezettsége marad a gondozásához való hozzájárulás.

A hazai rendszerben két módon is felbontható egy örökbefogadás: közös kérelem esetén gyámhatósági, egyoldalú kérelem esetén pedig bírósági úton, az örökbefogadás „elviselhetetlenségére” való hivatkozással. Mindez némi aggodalomra ad okot, hiszen az **örökbefogadás** a vér szerinti család pótlásának legfontosabb – egyúttal **2018-ban is egyre gyakrabban** alkalmazott – jogintézménye, emellett felelősségünk törekedni a gyerekek nevelésében megkívánt folyamatosra. Az is komoly trauma és stigma lehet a gyerekeknek, hogy elviselhetetlennek érzi őt az örökbefogadó.⁴⁴ Miközben természetesen fontos annak a biztosítása, hogy a gyerek számára veszélyeztető örökbefogadás megszüntethető legyen, és a gyerekekkel szembeni bántalmazásnak vagy visszaélésnek legyen következménye.

39. 2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról (Pp.)

40. 2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról 486-487. §

41. A személyi állapottal kapcsolatos perek általánostól eltérő közös szabályai

42. A kötelező felkészítő tanfolyamot 2003-ban vezették be Magyarországon.

43. Litvánia, Olaszország, Németország, Norvégia, Spanyolország és Szerbia

44. 1991. évi LXIV. törvény a gyermek jogairól szóló, New Yorkban 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről (20. cikk 3.)

„[A] gyermek érdekeinek (...) egyik garanciája a gyermeknek a saját családjában való nevelkedéséhez fűződő joga, illetve az is, ha nem hagyható családi környezetében, akkor is biztosítani kell számára, hogy lehetőleg családi környezetben nőjön fel és korábbi kapcsolatait is ápolhassa. A vér szerinti család »pótlásának« legfontosabb jogintézménye az örökbefogadás, amely az örökbefogadó, annak rokonai és az örökbefogadott gyermek között rokoni kapcsolatot létesít. Az örökbefogadás leszármazáson alapuló rokonsággal azonos joghatású családi jogállást biztosít az örökbefogadott gyermek számára.”

Forrás

Izgalmas kérdés, hogy az örökbefogadó magatartása vagy alkalmatlansága okán „ellehetetlenült” örökbefogadások mögött mennyiben merül fel a gyámhatóságok mint az örökbefogadásra való alkalmasság megállapításában és az örökbefogadás engedélyezé-

sében illetékes szervek felelőssége. Másik oldalról pedig az örökbefogadottak magatartása okán felbontott örökbefogadások körében sok következtetés lenne levezethető az ilyen esetekben megvalósult resztoratív eljárások sikertelenségének okaiból is.

FOGYATÉKOSSÁG, ALAPVETŐ EGÉSZSÉG ÉS JÓLÉT

23. cikk: Fogyatékossággal élő gyermekek

„Tekintettel a fogyatékos gyermek sajátos szükségleteire, a segítség lehetőség szerint ingyenes, és úgy kell alakítani, hogy a fogyatékos gyermek valóban részesülhessen oktatásban, képzésben, egészségügyi ellátásban, gyógyító-nevelésben, munkára való felkészítésben és szabadidő-tevékenységben oly módon, hogy ezek biztosítsák személyisége lehető legteljesebb kibontakoztatását kulturális és szellemi területen egyaránt.” (részlet az ENSZ Gyermekjogi egyezményéből)

A KSH oktatási adatai alapján Magyarországon a 2017/2018-as tanévben (a 3–22 éves korosztályt tekintve) összesen 0,8%-kal kevesebben vettek részt a köznevelés és felsőoktatás képzéseiben: míg az óvodások száma növekedést mutatott, addig **az általános iskolások, valamint a közép- és felsőfokú tanulmányokat folytatók száma egyaránt csökkent.**

E tendenciával ellentétben a sajátos nevelési igényű (SNI) óvodás, általános iskolás és középfokú tanulmányokat folytató gyerekek száma egyaránt nőtt a koráb-

bi évekhez képest,⁴⁵ ami jól sejteti, hogy az intézményeknek mekkora kihívásokkal kellett szembenéznük az iskolaérettségi és szakértői vizsgálatok, a felvételi eljárások lefolytatása vagy az integráció terén.

A statisztikai adatokból az is kiderül, hogy az érintett tanévben az óvodások többsége (82,2%) integrált nevelésben részesült. Az általános iskolákban ez az arány 70,4% volt, ami növekedés a korábbiakhoz képest a külön osztályban oktatott SNI tanulók számának párhuzamos lecsökkenése mellett. Az adatok szerint a szak-

45. A növekedés arányait tekintve az SNI óvodások száma 580 fővel több volt, mint az előző évben. Az általános iskolákban ez a növekedés 500 fő volt, aminek eredményeként az általános iskolás gyerekek 7,5%-a SNI tanuló volt. A középfokú oktatásban az SNI tanulók aránya 5,3%-ra nőtt az előző tanévhez képest.

és készségfejlesztő iskolák kivételével a többi iskola-típusban szinte minden SNI tanuló integrált oktatásban részesült. Ennek ellenére **a gyakorlatban számos kérdés merült fel az integrált oktatás megfelelőségével kapcsolatban**, például hogy az, hogy egy intézmény papíron integráló, biztosan azt is jelenti-e, hogy rendelkezik a fejlesztésekhez szükséges tárgyi és személyi feltételekkel; hogy a pedagógusok **megfelelően figyelembe veszik-e** a szakszolgálat által előírtakat; vagy hogy milyen nehézségekbe ütköznek a szülők az intézmény kiválasztásakor és a **nagy távolságok** leküzdése⁴⁶ során.

Akár csak az ombudsmanig eljutó ügyek alapján megfigyelhető volt ugyanis, hogy **az iskolák a szülői nyilatkozatokat figyelmen kívül hagyva esetenként szétosztják egymás között az SNI diákok felvételét**. Előfordult, hogy a szükséges fejlesztés hiányában a gyerekek tanulási elmaradásai miatt az amúgy is

túlterhelt **gyermekvédelem is kopogtatott** egy-egy családnál, vagy hogy az iskolába lépéshez szükséges fejlettségi szint megállapítása iránti eljárás jogszabályi háttere okozta az **eljárás túlzott elhúzódnását**. Jól kirajzolódik tehát, hogy a tanulási zavarral, nehézséggel és egyéb pszichés tünettől rendelkező gyerekek növekvő számával járó kihívásokat a rendszer egyelőre még nem tudta kielégítően leereagálni.

A statisztikák szerint a 2017/2018-as tanévben a súlyos és halmozottan fogyatékos gyerekek ellátását szolgáló fejlesztő nevelési és oktatási rendszerben 5-tel több feladatellátási hely működött, mint az előző évben. **2400 tanuló fejlesztését 381 pedagógus látta el, számuk egy év alatt 17%-kal csökkent.** A csoportos foglalkozáson részt vevő diákok aránya nőtt, az egy fejlesztő csoportra jutó gyerekek számarányában javulás látható, míg az egyéni fejlesztés keretében tanulók aránya csökkent.

„A súlyos pedagógushiány sokrétű károkat okoz a tanulók részére, mely erősebben kihat a sajátos nevelési igényű tanulókra. Számukra a szakértelem hiánya messzeható káros következményekkel jár, többek között a saját fejlődési, tanulási képességeik elakasztásában és a közösségi kirekesztés, megnevezés súlyosbodásában.”

Forrás

Az ENSZ fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló egyezményével (CRPD) kapcsolatban 2018 tavaszán közvételre került egy civil szervezetek bevonásával készült **javaslatcsomag**, amelynek melléklete tételesen **fel sorolja a releváns problémafelvetéseket és javaslatokat**.

A dokumentum rámutat arra, hogy az inkluzív (befogadó) oktatás követelménye nem jelenik meg a nemzeti köznevelésről szóló törvényben.⁴⁷ A **Köznevelés-fejlesztési stratégia** szerint a súlyos és halmozottan fogyatékosággal élő gyerekek fejlesztő nevelése-oktatása speciális intézményekben, illetve egyéni fejlesztés keretében valósul meg.

A fejlesztő nevelés-oktatás rendszere azonban azt jelenti, hogy a gyerekek nem a hagyományos oktatásban vesznek részt, hanem arra kényszerülnek, hogy vagy saját otthonukban, vagy bentlakásos szociális intézményben tanuljanak (ráadásul sokkal kevesebb órászámban, mint a nem súlyos-halmozottan fogyatékosággal élő kortársaik).⁴⁸

A dokumentum ugyancsak felhívja a figyelmet arra, hogy az oktatási szolgáltatás sok esetben **azért nem hozzáférhető a gyerekek számára, mert az oda való eljutás, utaztatás nem biztosított**.⁴⁹

46. A bizottságok gyakran csak nagy távolságra tudnak kijelölni oktatási intézményt, amely aránytalanul terhet jelent, vagy akár ellehetetleníti az intézményi szolgáltatások igénybevételét.

47. A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény

48. Javaslatcsomag az ENSZ fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló egyezményével kapcsolatos időszakos felülvizsgálata nyomán (2018) – melléklet (5. o.)

49. Javaslatcsomag az ENSZ fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló egyezményével kapcsolatos időszakos felülvizsgálata nyomán (2018) – melléklet (1–3. o.)

24. cikk: Egészség és egészségügyi szolgáltatások

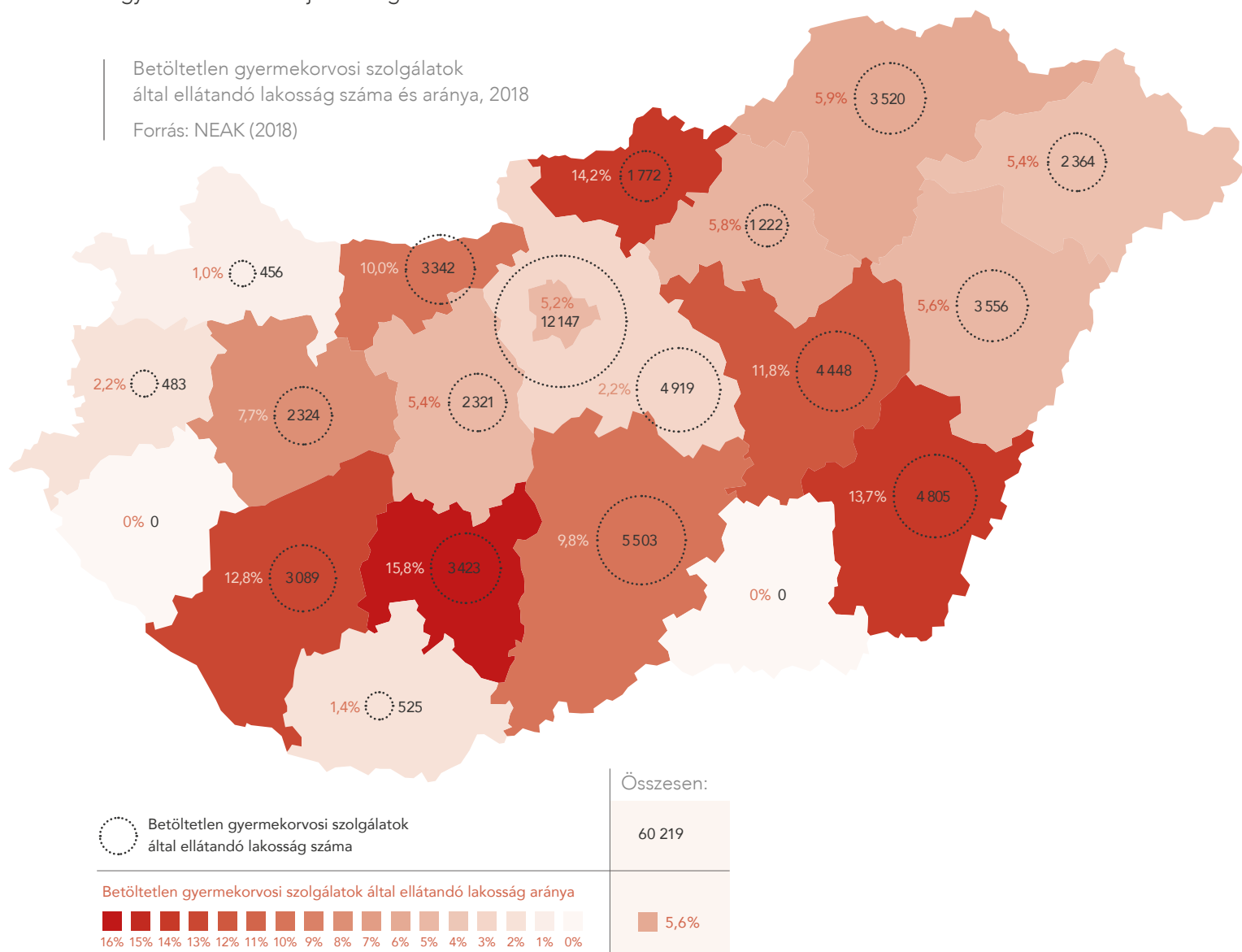
„Az Egyezményben részes államok elismerik a gyermeknek a lehető legjobb egészségi állapothoz való jogát, valamint, hogy orvosi ellátásban és gyógyító-nevelésben részesülhessen. Erőfeszítéseket tesznek annak biztosítására, hogy egyetlen gyermek se legyen megfosztva az ezeknek a szolgáltatásoknak az igénybevételére irányuló jogától.” (részlet az ENSZ Gyermekjogi egyezményéből)

2018-ban a kormány családpolitikája elsősorban arra irányult, hogy kedvet hozzon a gyermekvállaláshoz. A KSH előzetes adatai szerint **2018-ban a születések száma 1,9%-kal kevesebb volt, mint 2017-ben**, míg a gyermekvállalási hajlandóság nem változott. Demo-

gráfiailag indokolt cél, hogy több gyerek szülessen, a statisztikák szerint ennek ellenére még a csökkenő gyereklétszám megfelelő egészségügyi ellátása sem biztosított minden területen.

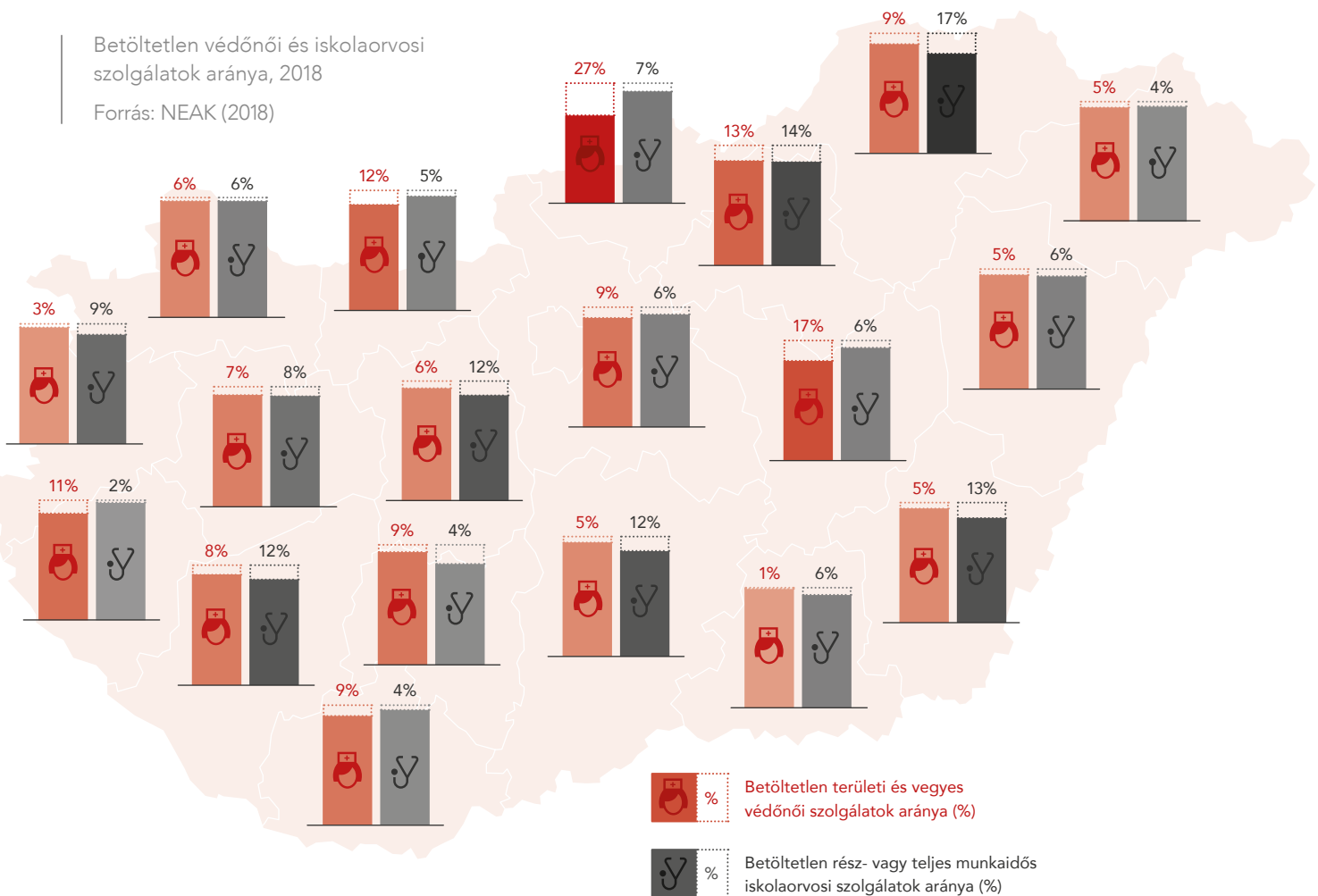
Betöltetlen gyermekorvosi szolgálatok által ellátandó lakosság száma és aránya, 2018

Forrás: NEAK (2018)

Betöltetlen védőnői és iskolaorvosi
szolgálatok aránya, 2018

Forrás: NEAK (2018)

A Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelő (NEAK) tájékoztatása szerint 2018-ban az összes védőnői állás 7%-a maradt betöltetlen,⁵⁰ úgy is, hogy helyettesítéssel oldják meg a területi és vegyes védőnői szolgálatokhoz való hozzáférés tizedét, és ők a megyék felében a miniszteri rendeletben⁵¹ foglalt 250 fő maximális ellátottszám feletti terheléssel dolgoznak. A területi egyenlőtlenségek szembetűnőek: Budapesten és Pest megyében dolgozik a területi és vegyes védőnők közel 40%-a, Nógrád megyében az állások közel harmada (27%) betöltetlen. **Több mint 60.000 gyerek nem fér hozzá gyermekorvosi ellátáshoz,** tavaly 89 gyer-

mekorvosi szolgálat maradt betöltetlen (6%). Békés, Nógrád és Tolna megyében a lakosság 14–16%-a számára nem biztosított az ellátás. Közel minden tizedik iskolaorvosi szolgálat betöltetlen (276 db), míg Tolna és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében minden hatodik állás üres (16-17%). **A teljes állásban foglalkoztatott iskolaorvosok átlagosan 10%-kal több tanulót látnak el a maximálisan megengedett ellátottszámhoz képest,**⁵² míg Vas megyében több mint háromszor (311%), Nógrád megyében több mint kétszer (208%) annyi tanuló ellátásáért felelősek.

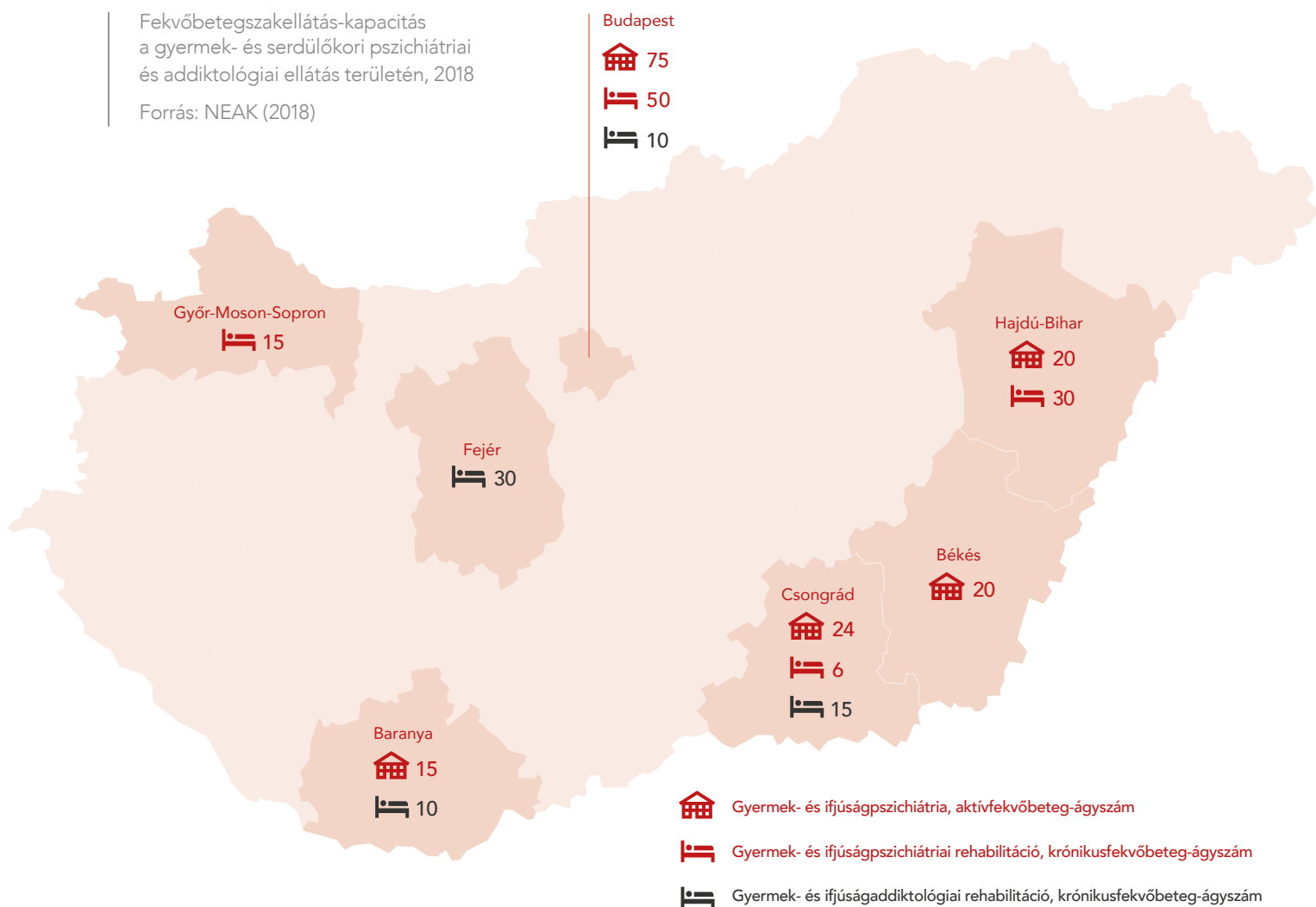
50. A NEAK tájékoztatása szerint 356 állás (7%), a Védőnők Egyesülete adatgyűjtése szerint 388 állás (7,5%) betöltetlen. Míg a vezetői, iskolai és család-védelmi védőnőknél az ellátottság 96%-os, a területi védőnőknél ez 91,5%.

51. 49/2004. (V. 21.) ESzCsM (Egészségügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium) rendelet a területi védőnői ellátásról, 5. § (1)

52. 26/1997. (IX. 3.) NM (Népjóléti Minisztérium) rendelet az iskola-egészségügyi ellátásról. A jogszabály szövege szerint az orvos által ellátott tanulólétszám legfeljebb 2400 fő lehet, ha mellette több, teljes állásban alkalmazott védőnő dolgozik. Az idézett adat az iskolai védőnők meglétét – adat hiányában – nem veszi figyelembe, és azon a jóhiszemű feltételezésen alapul, hogy elérhetőek az iskolában. A védőnői ellátás hiányosságaira tekintettel ez igen bizonytalan, ezért a közölt arányszám optimistának mondható.

Fekvőbetegszakellátás-kapacitás
a gyermek- és serdülőkori pszichiátriai
és addiktológiai ellátás területén, 2018

Forrás: NEAK (2018)

Budapesten kívül csak 4 megyében érhető el gyermek- és ifjúságpszichiátriai fekvőbeteg-ellátás, rehabilitáció további 2-ben. Az aktív (nem rehabilitációs) fekvőbetegágyszám fele (48%), a járóbeteg-ellátásban dolgozók összes óraszámának harmada Budapesten biztosított.⁵³ A szerhasználó fiatalok ellátása kritikus: a Nemzeti Drog Fókuszpont által készített 2018-as országjelentés előző évi adatai szerint **mindössze 3**,

18 év alatti szerhasználó fiatalokat célzó **terápiás közösség** működik az országban, összesen 55 ágyon.⁵⁴ Bizakodásra ad okot a 2018 októberében bejelentett hír, hogy **6 milliárd forint keretösszegben fejlesztik** a gyermek- és ifjúságpszichiátriai addiktológiai és mentálhigiénés ellátórendszert, melyet az infrastrukturális és személyi feltételek javítására, szakmai irányelvek kidolgozására és kutatásra fordítanak.

53. Míg a fővárosban heti óraszámuk 1277, Tolna és Vas megyében csak 24.

54. A NEAK tájékoztatása szerint 4 megyében összesen 65 ágyon működött gyermek- és ifjúságaddiktológiai rehabilitációs ellátás.

„[A]ttól, hogy valami modern vagy felújított, még oda nem költözik be az élet, nem lesz jobb a szakmai program, nem lesz több szakember. Nagyon összetett, sokszempontú és multidiszciplináris rendszerben érdemes a gyermekpszichiátria fejlesztését végiggondolni és véghezvinni.”

Forrás

A kora gyermekkori intervenciós rendszer⁵⁵ komoly nehézségekkel küzd, elsősorban együttműködési protokollok hiánya okán. A Budapesti Korai Fejlesztő Központ adatai szerint kb. **minden hatodik intenzív egészségügyi ellátást kapó újszülött és koraszülött részesül korai fejlesztésben**,⁵⁶ hiába támasztják alá kutatások a minél korábbi beavatkozás fontosságát. A

2017-ben elindított, a kora gyermekkori intervenció ágazatközi fejlesztését célzó kormányzati projekt után az állam mind a koraszülött-ellátás javítását, mind a közneveléshez tartozó korai fejlesztés szolgáltatásainak megerősítését, valamint a családok partneri szintű bevonását célként tűzte ki, és ebbe jelentős forrásokat is fektetett.

A kórházakban kezelt gyerekek mellett tartózkodó szülők elhelyezésének feltételei olykor súlyosan aggályos és indokolatlan korlátozásokat tartalmaznak

Fotó: Nemes János / MTI

Az ombudsman vizsgálata megállapította, hogy a **kórházakban kezelt gyerekek** mellett tartózkodó **szülők elhelyezésének feltételei** intézményenként eltérőek, és olykor súlyosan aggályos, indokolatlan korlátozásokat tartalmaznak. Az alapjogi biztos kezdeményezte a minimumstandardok jogszabályi keretbe foglalását és a finanszírozási háttér rendezését.

Minden ötödik pár szembesül a **meddőséggel**, és a különféle beavatkozások – lombikprogram, inszemináció és gyógyszeres kezelés – segítségével évente 4000 gyerek születik hazánkban, ami a teljes születésszám 4-5%-a.

55. Egészségügyi, szociális és köznevelési ágazatok szolgáltatásai, melyek a várandóságtól iskolába kerüléséig támogatják a fejlődési rizikóval érintett gyereket és családjaikat.

56. A legfrissebb elérhető adatok szerint 2016-ban kb. 5900 gyerek került a beteg újszülötteket és az éretlen koraszülötteket ellátó intenzív ellátásba (NIC/PIC), ugyanakkor abban az évben a 0–5 éves gyerekek közül összesen 4542-en kaptak korai fejlesztést. Forrás: Czeizel Barbara Judit (2018): *Változó gyermekek, változó igények, változó szakmai megoldások – Új kihívások a kora gyermekkori ellátórendszerben*, Családi jog 2016/2. sz., 8–12.

A fiatalok egészségé

Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) 2018-ban megjelent európai összehasonlítása szerint a magyarországi tinédzserek a leginkább érintettek az **alkoholfogyasztásban**. A 15 éves fiúk 41,2%-a, a lányok 33,5%-a legalább kétszer berúgott életében, mellyel a 36 országot tartalmazó listán hazánk az első és harmadik helyen végzett. A 2018-ban bemutatott magyar ifjúságkutatás

2016-os adatai is aggasztó képet festenek: a **15–19 évesek 13%-a hetente fogyaszt alkoholt**, és ugyanekkor részük naponta dohányzik. A kutatás alátámasztja a fiúk nagyobb kitettségét a **kockázati magatartások** iránt és azok bizonyos gyerekkori negatív élet eseményekkel való összefüggését.

„[A] káros szenvedélyek a huszonéves korosztályokat inkább érintik a fiatalokhoz képest – ez egyfelől jó hír, hiszen arra utal, hogy a még fejlődésben lévő kamaszok kevésbé rombolják szervezetüket, másfelől pedig arra utal, hogy a tizenévesek szemléletformálásán van mit javítani, hogy később, amikor felnőnek és önállóvá válnak, továbbra is kerüljék ezeket a magatartásformákat.”

Forrás

A 15–19 éves lányok körében nőtt 2011 óta a leginkább (36%-kal) a korcsoport tagjaira jutó születések száma, ami jelentős mértékben korlátozza az érintett fiatal nők életesélyeit. A **15–19 évesek termékenységi arányszáma** jelentős regionális különbségeket mutat. Az észak-magyarországi és az észak-alföldi régióban született a 15–19 éves nők által világra hozott gyerekek több mint fele, utóbbiban 2011 óta ez több mint 50%-kal emelkedett. A 15–19 évesek termékenysége nemzetközi összevetésben is magasnak számít: Bulgária, Románia és Szlovákia után Magyarországon a negyedik legmagasabb ez az érték. A KSH 2018-ban megjelent Demográfiai évkönyve szerint, bár szövegesen nem is tér ki a kérdésre, 2017-ben összesen 2400 gyerek született tinédzser anyától, azaz naponta 6-7 tinédzser adott életet egy gyereknek.⁵⁷

2007 óta először 2018-ban jelentette meg a KSH átfogó kötetet a **terhességmegszakításokról**. Az 1990 és 2016 közötti időszakot elemezve a jelentés megállapította, hogy míg a rendszerváltás óta jelentősen csökkent az abortuszgyakoriság a tizenévesek körében (Budapestén harmadára, Heves megyében alig háromnegyedére), az utóbbi 6-7 évben ez a szám alig változott (nem csökkent). A 2016. évi adatok szerint **a terhességmegszakításon átesett gyermektelen nők egyharmada tizenéves**. Ezt érdemes összevetni azzal, hogy a 15–19 évesek 10%-a időnként, 7%-a pedig **nem védekezik** a nem kívánt terhességek ellen, míg a KSH adatai szerint 2017-ben 1120, 15–19 éves lány és 327 fiú kötött házasságot.

57. Ez 7-8%-kal kevesebb az előző évi számnál, ami részben azzal is magyarázható, hogy 4%-kal, kb. 3800-zal fogyott a szülőképes korba belépő 15–19 éves nők létszáma.

A fiatalok mentális egészsége szempontjából központi szerep jut a **prevenciónak**. 2018-ban felháborodást okozott az EMMI-t vezető új miniszter kezdeményezése **az egészséges életmódra nevelés óvodáskori elkezésének** törvénybe iktatásáról, mivel a **petíciót** is indító óvodapedagógusok szerint az már alapprogramjuk része, ugyanakkor a gyakorlati nehézségeinek leküzdésében kevés támogatást és figyelmet kapnak. Egy középiskolai **drogprevenciós programokról** készült 2018-as felmérés pedig a foglalkozások minőségéről és céljáról tartott tükröt. A fiatalok túlnyomó többsége

egy frontális előadáson vett részt (85%), a második leggyakoribb forma a filmvetítés volt (32%). Az előadások többsége a veszélyek tudatosítására, drogok hatására fókuszált (82–68%), közel felük a tiltást, nemet mondást hangsúlyozta (44–40%), és csak 23–30%-ukban jelent meg egymás segítése, a biztonságosabb szórakozás. A drogprevenciós foglalkozások töredéke alkalmazott holisztikus megközelítést, a társas kapcsolatokkal, a szabadidő alternatív eltöltésének és az ártalomcsökkentés módjaival csak 9–15%-uk foglalkozott.

26. cikk: Szociális biztonság

„Az Egyezményben részes államok elismerik minden gyermeknek a szociális biztonsághoz (...) való jogát.” (részlet az ENSZ Gyermekjogi egyezményéből)

A 2018-as közbeszédet az előző évhez hasonlóan kevésbé tematizálta a gyermekszegénység, ugyanakkor az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (FRA) jelentése szerint **a magyar gyerekek 33,6%-át fenyegeti szegénység** vagy társadalmi kirekesztettség.⁵⁸

Bár a szociokulturális, illetve anyagi lemaradáshoz kötött támogatások 2018. évi adatai szintén nem állnak rendelkezésre, a 2017. év végi adatok tájékoztató jellegűek lehetnek: 2017. december 31-én⁵⁹ a KSH jegyzőktől bekért adatai szerint 314.366 gyerek részesült rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben (rgyk), és 206.867 gyerek volt hátrányos helyzetűként vagy halmozottan hátrányos helyzetűként nyilvántartva. Az adatok területi megoszlása jól mutatja az ország gazdasági megosztottságát, hiszen az ország észak-keleti megyéiben közel tízszer annyi gyerek részesült rgyk-ban, mint Győr-Moson-Sopron megyében vagy Budapesten.

2018 februárjában a 15/1998 (IV.30.) NM (Népjóléti Minisztérium) **rendelet módosítása számos változást hozott a Biztos Kezdet Gyerekházak** működésébe. Ezek közül a legfontosabb kiemelni az igénybe vevőkre vonatkozó változást. Ennek értelmében a Gyerekház rendszeres igénybe vevőjének az a 0–3 éves korú gyerek számít, aki szülőjével az adott hónap nyitvatartási napjainak legalább 40%-ában látogatja a Gyerekházat.⁶⁰ A rendelet továbbá előírja, hogy a Gyerekház szolgáltatásait rendszeresen igénybe vevő gyerekek legalább felének rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő gyerekeknek kell lennie úgy, hogy közülük legalább a gyerekek felének egyúttal hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetűnek is kell minősülnie. Ezzel a módosítással a jogalkotó sokkal bürokratikusabb feltételekhez kötötte a Gyerekház igénybevételeének lehetőségét, mint amilyen korábban volt.

58. Az FRA módszertana szerint az számított szegénységgel vagy társadalmi kirekesztettséggel fenyegetettnek, aki olyan háztartásban él, ahol: (1) az 1 főre jutó jövedelem kevesebb, mint az ország mediánjövedelmének 60%-a; vagy (2) a 18–59 éves családtagok az előző egy évben ötödannyi időt át sem dolgoztak, mint amennyit teljes munkaidőben lehetett volna; vagy (3) a következő 9 elem közül legalább 4-et nem tudnak megfizetni: lakbér vagy jelzáloghitel, a lakás fel-fűtéséhez szükséges rezszi, váratlan kiadások, hús vagy fehérje rendszeres fogyasztása, nyaralás, tévé, mosógép, autó, telefon.

59. Az adatok forrása a KSH 1210 OSAP sz. adatgyűjtése, a vonatkozó adatok a Szociális statisztikai évkönyvekből, illetve egyedi adatszolgáltatás nyomán álltak rendelkezésünkre.

60. Korábban rendszeres igénybe vevőnek számított az a 0–2 éves gyerek, aki hetente legalább 1 alkalommal, illetve az a 2–5 éves, nem óvodás gyerek, aki legalább heti 3 alkalommal látogatta a Gyerekházat.

„A Biztos Kezdet Gyerekház a család- és gyermekjóléti szolgálattal, valamint a család- és gyermekjóléti központtal együttműködve segíti elő a gyermek és a család sikeres társadalmi integrációját. A Gyerekház legalább havonta egy alkalommal csoportmegbeszélést szervez a család- és gyermekjóléti szolgálat, az óvoda, egyéb gyermekintézmény, valamint szükség esetén a gyermekvédelmi jelzőrendszer más tagjának részvételével. Az új megfogalmazásban hangsúlyozottabban megjelenik a család- és gyermekjóléti szolgálattal és központtal való együttműködés.”

Forrás

A bölcsődében és az óvodában **ingyenes étkezést** kell biztosítani, ha a gyerek rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesül; ha tartósan beteg vagy fogyatékos; ha olyan családban él, ahol 3 vagy több gyereket nevelnek; ha családjában az 1 főre eső jövedelem nem haladja meg a kötelező legkisebb munkabér nettó összegének 130%-át; ha a gyerek nevelésbe vett.

A 2017/2018-as tanévben több mint félmillió gyerek étkezett ingyen vagy kedvezményesen a bölcsődékben, óvodákban és iskolákban

Fotó: Komka Péter / MTI

A nappali tagozatos iskolában ingyenes étkezést kell biztosítani a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő gyerekeknek a 1–8. évfolyamon, a nevelésbe vett gyerekeknek, valamint az utógondozói ellátásban részesülő továbbtanuló fiatal felnőtteknek.

Kedvezményes étkezést kell biztosítani a nappali tagozatos iskolában, fogyatékos személyek nappali ellátásában a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő gyerekeknek a 8. évfolyamon felül, továbbá a tartósan beteg, fogyatékos gyerekeknek, illetve a három vagy több gyereket nevelő családban élő gyerekeknek.

A 2017/2018-as tanévben **627.000 gyerek** étkezett ingyen vagy kedvezményesen. A települési önkormányzat szüniidei gyermekétkeztetés keretében a szülő vagy a törvényes képviselő kérelmére déli meleg főétkezést biztosít a hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetű, illetve rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő gyerekek számára. A KSH adata⁶¹ szerint 2017-ben 164.508 gyerek vette igénybe a szüniidei gyermekétkeztetést.

2018-ban **A Város Mindenkié csoport kampány**ának és petíciójának köszönhetően helyet kapott a közbeszédben a **gyerekes családok kilakoltatásának kérdése**. Bár a Gyvt. kimondja,⁶² hogy egy gyereket sem szabad kizárólag anyagi okok miatt a családjától elválasztani, a család adóssága miatt bekövetkező kilakoltatás esetében a gyerek gyakran szakellátásba kerül.

61. Az adatok forrása a KSH 1210 OSAP sz. adatgyűjtése, a vonatkozó adatok egyedi adatszolgáltatás nyomán álltak a rendelkezésünkre.

62. 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról 7. § (1)

OKTATÁS, SZABADIDŐ, KULTÚRA

28. és 29. cikkek: Oktatás, ezen belül szakképzés és tanácsadás

*„Az Egyezményben részes államok megegyeznek abban, hogy a gyermek oktatásának a következő célokra kell irányulnia: (...) elő kell segíteni a gyermek személyiségének kibontakozását, valamint szellemi és fizikai tehetségének és képességeinek a lehetőségek legtágabb határáig való kifejtését (...)”
(részlet az ENSZ Gyermekjogi egyezményéből)*

A minőségi oktatás kialakítása 2018-ban is központi kérdés volt a kormányzati, szakmai és diákképviseleti körökben. Több mint egy év előkészítést követően augusztus végén bemutatták és társadalmi vitára bocsátották (lásd 12. cikk: A gyermek véleményének tiszteltben tartása) az **új Nemzeti alaptanterv (NAT)** első tervezetét, mely tanuló- és tanuláscentrikus, kompetenciaalapú és tudásalkalmazásra építő oktatást ígért, és alapértékek között az Alaptörvény mellett már hivatkozik többek között az ENSZ Gyermekjogi egyezményére is. A szakmai közösség az elismerő véleménye mellett hangsúlyozta, hogy a tervezet nem hoz radikális változást. Nagy érdeklődés övezte, hogy miként alakítják a tartalmat a NAT-on dolgozó **szakértők**

és a kormány szempontjai, és kinek mennyire lesz „túl liberális”, „nemzeti, munkaalapú és családközpontú”. Nagy visszhangot kapott például, hogy a kormány első reakciójában **a történelem, irodalom és természettudományos tantárgyak tartalmát kifogásolta**, ami szintén a téma politikai érzékenységét tükrözi. Az oktatási rendszerrel kapcsolatos **vélekedéseket a politikai szimpátiával vetette össze** a Republikon kutatása is. Míg bizonyos kérdések, mint például a tanárok és diákok túlterheltsége, pártállástól függetlenül kritikaként fogalmazódnak meg, mások, mint a mindennapos testnevelés vagy az iskolairányítás központosítása, átpolitizáltabbak, és csak az ellenzéki szavazóknál jelennek meg kritikaként.

„[A]z új NAT-ban meghatározott kulcskompetenciákat önkényesen, tudományos megalapozottság nélkül rangsorolták. Ami a tanítás menetét illeti, az óraszámok túlságosan magasak, olyannyira, hogy az iskoláskorúak egészséges fejlődését is veszélyeztethetik. Mindeközben ráadásul a természettudományok és a matematika a szakemberek szerint a kívánatosnál kisebb hangsúlyt kap.”

Forrás

Módosult az **óvodai nevelés országos alapprogramja** is, melyben 2018 szeptemberétől „a nemzeti identitás-tudat, a keresztény kulturális értékek, a hazaszeretet és a szülőföldhöz, családhoz való kötődés” erősítése érdekében nagyobb hangsúly jut a népi elemeknek és a magyarság történelmének, míg a Digitális Oktatási Stratégia óvodai vonatkozását nem építette be a módosítás.

A közszolgálati állásportálon közzétett álláshirdetések szerint augusztusban közel **700 óvodapedagógust**, júliusban közel **2400 tanítót és szaktanárt kerestek**. A tanév folyamán a **pedagógushiány** mértéke erősen ingadozott, ami a gyerekek számára nagyfokú instabilitást, az intézmények számára erős kitettséget jelez.

Nemzetközi összehasonlításban a hazai óvodai ellátást a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) jól fejlettnak értékelte, de **aggódalmát fejezte ki** a szocioökonómiai háttér meghatározó szerepe miatt **az ellátáshoz való hozzáférésben**. A társadalmi meghatározottság problémája az iskolarendszert is elkíséri. Az egyenlőtlenségek csökkentését célzó központosítás ellenére **az EU-ban nálunk van a legnagyobb hatással a diákok szociális háttere az iskolai teljesítményre**. A **társadalmi háttér** ráadásul „egyre inkább meghatározó az iskolai életutak tekintetében, vagyis a képzetlenebb szülők gyermekei egyre kevésbé tudják átlépni a közép- és felsőfok szelekciós pontjait. (...) Ezzel párhuzamosan a továbbtanulási optimizmus is megtört, a 2000-es évek elején ilyen szándéka még a fiatalok felének volt, mára ez a vizsgált korosztály kevesebb, mint harmadára redukálódott.” A szegregált oktatás nem segíti a társadalmi mobilitást: az Európai Bizottság 2018-as jelentése kifogásolta, hogy **a hátrányos helyzetű diákok (5-ből 3 roma gyerek) olyan iskolákba járnak, ahol ők képviselik a többséget**.

Az évek óta tartó oktatási reformok hatása egyelőre nem mutatkozott meg a **kompetenciamérés** eredményeiben, a 2017-es országos felmérés a korábbi évekhez hasonlóan zárult mindhárom vizsgált területen. Drámai viszont, hogy **a szakmát tanuló 10. osztályos diákok a 6. osztályos általános iskolások szintjét sem érték el matematikából és szövegértésből**.

A OECD hazai oktatásról szóló jelentésében megállapította, hogy nemzetközi szinten Magyarország még mindig **keveset, a magánpénzekkel együtt is a bruttó nemzeti termék 3,8%-át költi az oktatásra**, míg az OECD-átlag 5%. 35 fejlett ország közül csak Luxemburg, Írország és Oroszország szán kevesebbet GDP-arányosan az oktatásra. A Magyar Tudományos Akadémia (MTA) oktatásmódszertani kutatási programja szerint az ország **oktatási költségvetését** legalább az uniós átlaghoz kellene **felzárkóztatni**. Az Európai Bizottság országjelentése a pedagógusbéreket vetette össze a tagállamok között, és aggasztónak találta, hogy a **béremelések ellenére még mindig 31%-kal alacsonyabbak** a többi diplomás fizetésnél.

Az állami oktatási rendszerrel szembeni elégedetlenség egyre vonzóbb lehetőséggé teszi az alternatív nevelési-képzési megoldásokat a szülők szemében. Az Alapítványi és Magániskolák Egyesületének tájékoztatása szerint **ötszörös a túljelentkezés a magániskolákba**, a tanulókörök, tanulócsoportok száma 60–80 körül mozog. Az Oktatási Hivatal adatai szerint 2018-ban több mint 8000 magántanuló volt, 80%-uk saját vagy a szülő kérésére. Az állami iskolarendszertől történő „kimenekülésre” törvényi lehetőség a **magántanulói státusz**. Ezek az újonnan formálódó szerveződések (tanulócsoport-féleségek) bár némiképp az „otthon-tanulásra” hasonlítanak, de szervezetük, működésük, a nyújtott „szolgáltatás” milyensége, minősége, korosztályazonos NAT-kompatibilitása stb. esetleges (ismeretlen), mert hiányoznak a változásra reflektáló jó törvényi keretek. A gyerekeknek így sérül a „nekik való oktatás”-hoz való joga. A tanulócsoportok és a magántanulóvá válás népszerűsége ellenére a szakértők a gyermekvédelmi szempontokat hangsúlyozzák, az ombudsman pedig rávilágított a jogi szabályozásban rejlő **visszásságokra**, és javasolta a gyámhatóság elbírálásban betöltött hatáskörének módosítását.

A tanulók alapvető jogait az oktatási rendszer átalakításának üteme is befolyásolta. A 2017-es jelentésben is írtunk arról, hogy jelentős késedelemmel léptették hatályba a **szakmai érettségi** vizsgatárgy követelményeit. 2018-ban az alapvető jogok biztosának vonatko-

zó vizsgálata megállapította, hogy a 2017. évi tavaszi szakmai érettségi során **sérültek az érintett diákok alapvető jogai**, a sajátos nevelési igényű érettségizőket megillető mentességek és kedvezmények pedig nem érvényesülhettek egyértelműen.

A jogszabályi háttér az **iskolaérettségi vizsgálatok** esetében sem megfelelően rendezett, az AJBH felhívta a figyelmet, hogy a szabályozás hiányosságai a szakértői vizsgálat elhúzódsához, a gyerek érdekeinek sérüléséhez és indokolatlan gyámhatósági procedúrákhoz is vezethet.

Előremutató fejlemény, hogy elkezdődött a **digitalizáció** a köznevelésben, ami egyaránt koncentrált az internethozzáférés fejlesztésére, a modern informatikai eszközök beszerzésére, digitális tananyagok és tanulást segítő eszközök kidolgozására, valamint digitális készségfejlesztésre.

Újabb korszakot nyitott 2018 a civil kezdeményezéseként az iskolai esélyegyenlőtlenségek csökkentésére létrejövő **tanodák** finanszírozása terén. A Gyvt. módosítása megteremtette a tanodák törvényi szabályozását, és mintegy 200 tanoda működik az országban. Az állami finanszírozás pontot tesz ugyan a 2016-ban megszüntetett EU-s támogatások után kialakult bizonytalan és **sokat bírált állapot**ra, de az új támogatási konstrukció a hátrányos helyzetű gyerekek miatti szakmai **aggódalmak** egy részét is változatlanul hagyja.

31. cikk: Szabadidő, kultúra

*„A gyermeknek joga van a pihenéshez és a szabadidő eltöltéséhez, a korának megfelelő játékhoz és szórakoztató tevékenységekhez, ahhoz, hogy szabadon részt vehessen a kulturális és művészeti életben.”
(részlet az ENSZ Gyermekjogi egyezményből)*

A diákok **túlterheltsége** évek óta az egyik leggyakoribb kritika a jelenlegi oktatási rendszerrel szemben. A diáktüntetések, **diákképviseleti szervek** visszatérő motívuma, a szakma átalakító törekvéseinek és az általános visszajelzések⁶³ megbízható eleme. Az oktatási államtitkár szerint a diákok **túlterheltsége sztereotip**, és az óraszámcsökkentés helyett a tanulás hatékonyságának elősegítésében, a tananyag súlyozásában lát-

ná a megoldást. Ezzel ellentétben az MTA szakértői szerint **az óraszámok az új NAT tervezetében is olyanira magasak, hogy az iskoláskorúak egészséges fejlődését is veszélyeztethetik**. A szabadidő értelmezésében azonban mindenképpen szembeűnő, hogy az túlnyomóan a tanítási-tanulási idő vonatkozásában jelenik meg, és kevés figyelem jut a szabadidő eltöltésére, a minőségi pihenés és kikapcsolódás lehetőségeire.

63. A fentebb idézet Republikon-kutatásban résztvevők 62%-a szerint a túlterheltség komoly vagy nagyon komoly problémát okoz, és mindössze 8% gondolja úgy, hogy nincsenek túlságosan leterhelve a gyerekek az iskolában.

„Jelenleg egy középiskolás tanulónak akár több mint 40 órája is lehet hetente, ami az egyéb iskolán kívüli foglalkozásokkal, valamint az otthoni tanulással és felkészüléssel együttvéve jelentősen meghaladja egy átlagos felnőtt jogszabályban meghatározott 40 órás munkahetét. A mennyiség helyett a minőségre kellene nagyobb hangsúlyt fektetni a tananyag csökkentésével és átstrukturálásával.”

Forrás

A gyerekekkel foglalkozó szakemberek folyamatosan hangsúlyozzák az együtt töltött idő, a közös élmények, a játék, sport és szabadidő elfoglaltságok fejlődésben betöltött szerepét. Nagyon kevés információval rendelkezünk arról, hogy mit csinálnak a gyerekek a szabadidejükben, vagy milyen tényezők befolyásolják kulturális vagy sporttevékenységekben való részvételüket. Mindez különösen fontos lenne a hátrányos helyzetű, a gyermekotthonokban élő, a fogyatékkal élő vagy más módon sérülékeny gyerekek esetében, akiknek a jogaik azonosak, de lehetőségeik még limitáltabbak. A már idézett magyar ifjúságkutatás sem közöl erről részletes adatokat korosztályi bontásban, ugyanakkor kiemelten foglalkozik a gyerekek szabadidős tevékenységeiben tapasztalt eszközigényesség dominanciájával. A kutatás szerint **a 15–19 éves korcsoport számára a telefonozás a preferált elfoglaltság**, 39%-uk tölti vele szabadidejét. 2008 óta 10–20 százalékponttal nőtt azoknak a 15–19 éves fiataloknak a száma, akik sosem járnak színházba, moziba – az érdeklődés egyértelműen a digitalizált világ felé fordult.

A „kütyüzés”, a képernyőfüggőség a szülők növekvő aggodalmának tárgya, amit megpróbálnak kordában tartani: az NMHH kutatása szerint minden második szülő **időbeli korlátokat** szab a gyerek esti internetezésének. Azonban a digitális és fogyasztói kultúra masszív befolyása és a szülők korlátos ideje és figyelmének egymás hatását erősítve járul hozzá a „digitális gyerekkor” létrehozásához.

A szabadidő-szolgáltatásokhoz való hozzáférés költségei átlag felett nőttek. A közművelődési intézmények programjainak jegyárai gyakran nem teszik lehetővé az egyenlő esélyekkel való hozzájutást.⁶⁴

Az átalakulások miatt évek óta fokozott figyelem kíséri a **gyerekek nyári táboroztatását**. 2018-ban ennek szabályozási hiányosságai kerültek előtérbe. Az alapvető jogok biztosa megállapította, hogy a jogszabályok **nem garantálják megfelelően a gyerekek védelmét és biztonságát** a magánszektor szereplői által szervezett nyári táboroztatás során.

64. A **KSH adatai** szerint 2018-ban az üdülési szolgáltatások ára 6,5%-kal, a kulturális és szabadidő-szolgáltatások ára 2,5%-kal emelkedett.

EGYÉB KÜLÖNLEGES VÉDELMI INTÉZKEDÉSEK

22. cikk: A menedékkérő gyermekek speciális védelme

„Az Egyezményben részes államok megteszik a megfelelő intézkedéseket, hogy az a gyermek, aki akár egymagában, akár apjával és anyjával vagy bármely más személlyel együtt az erre vonatkozó nemzetközi vagy hazai szabályok és eljárások értelmében menekült helyzetének elismerését kéri vagy menekültnek tekintendő, megkapja az Egyezményben és más emberi jogokkal kapcsolatos vagy humanitárius jellegű egyéb nemzetközi okmányokban, amelyekben az említett államok részesek, elismert jogok élvezetéhez szükséges védelmet és humanitárius támogatást.” (részlet az ENSZ Gyermekjogi egyezményéből)

Az Európa Tanács emberkereskedelmi szakértői bizottsága, a GRETA Bizottság 2018 márciusában megjelentetett jelentésében újra **aggodalmát fejezte ki** a hazánkba érkező, menedékjogért folyamodó migráns gyerekek **életkorvizsgálatával** kapcsolatban, amely pszichológiai, kognitív vagy viselkedésbeli tényezőket nem vesz figyelembe, pusztán párperces szemrevételezéses vizsgálatban a vizsgált személyek biológiai adottságait

(fizikai érettségét és fogazatának állapotát). A Bizottság továbbá nehezményezte azt a döntést, melynek értelmében a **2015 óta folyamatosan meghosszabbított, jelenleg is hatályban lévő „tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet”⁶⁵ alatt a gyermekvédelmi korhatár 14 éves kor alá tolódik.**⁶⁶ Ellentmondásos a helyzet abban az esetben, ha a Magyarország területére irregularisan érkező migráns emberkereskedelem áldo-

65. 2007. évi LXXX. törvény a menedékjogról (Met.) 80/A. §

66. 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról 4. § (c)

zata, de még nem azonosították. Az áldozatsegítésről szóló törvény alapján áldozatnak minősülnek (és így jogosultak különböző szolgáltatások igénybevételére) azon bűncselekmények sértettjei, akik magyar, illetve

európai uniós állampolgárok, vagy már emberkereskedelmi áldozatként azonosították őket korábban, illetve jogszerűen tartózkodó 3. országbeli állampolgárok.⁶⁷

„Ahhoz, hogy a hazánkba érkező gyerekek állapotát, életkorát a legpontosabban fel tudjuk mérni, (...) szakmailag indokolt lenne a fizikai mellett pszicho-szociális vizsgálatok elvégzése is. A menedékkérő vagy migráns gyerekek leggyakoribb származási országaira vonatkozó szociális, egészségügyi, antropológiai információk ismerete és azok alkalmazása nélkül a kizárólag az európai testfelépítésre és fejlődésre vonatkozó tapasztalatok alapján kidolgozott és elvégzett vizsgálatok ugyanis jelentősen torzíthatnak.”

Forrás

2018-ban sem azonosítottak egyetlen 18 éves kor alatti migráns gyermeket **emberkereskedelem** áldozataként az illetékes hatóságok.

A gyermekvédelmi **gyámok** 8 napon belüli kijelölésében azonban **pozitív előrelépés** történt.

2018-ban Magyarország területére a **tranzitzőnák** keresztül már csak 1-1 személy léphet be, mely a **Hel-sinki Bizottság szerint sérti a területhez való hozzáférés jogát**. Egy 8 tagú család belépése esetén az egyik tranzitzőna 8 munkanapig zárva tart. A tranzitző-

nába való bekerülés egy nem hivatalos dokumentum, az ún. „várólista” alapján történik, mely 2015 óta létezik, és Szerbiában egy-egy, a migráns közösség tagjából kiválasztott „közösségi vezető” menedzseli. A lista kapcsán a Lanzarote Bizottság 2018-as jelentésében és egy nemrég megjelent kutatási jelentés **visszaélésekről számolt be**, a listán való mozgásért (vagyis a mihamarabbi magyarországi bejutásért) különböző javakat fogad el a közösségi vezető. Ezek a javak lehetnek pénzjutalmak, szexuális szolgáltatások nyújtása, adósrabszolgaság.⁶⁸

37., 39. és 40. cikkek: A fiatalok igazság- szolgáltatási rendszere

2018. július 1-jén lépett életbe az **új Büntetőeljárás törvény**,⁶⁹ amely számos változást hozott, illetve új garanciákat épített a rendszerbe, ami nagyban segíti a gyer-

mek jogok érvényesülését. A 18 éven aluliakat az új Be. „különleges bánásmódot igénylő személyeknek” tekinti, akiket fokozottan véd.

67. 2005. évi CXXXV. törvény a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről 1. §

68. Dr. Claire Healy: *The Strength to Carry On: Resilience and Vulnerability to Trafficking and Other Abuses among People Travelling along Migration Routes to Europe*, ICMPD, Vienna, 2019.

69. 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról

Az új Be. elősegíti, hogy a kiskorú sértett lehetőleg ne találkozzon a terhelttel az eljárás során, ezért alapszabályként megtiltja, hogy a kiskorú kihallgatásának helyszínén a terhelt és a védő jelen legyen, illetve kizárja a kiskorú szembesítésének a lehetőségét, ha a gyerek 14. évét még nem töltötte be. Szintén a **gyermekjogi garanciák** rendszerbe emelését jelenti, hogy a bíróság, az ügyészség vagy a nyomozó hatóság elrendelheti, hogy az eljárási cselekményen igazságügyi pszichológus szakértő is jelen legyen, aki mind a kiskorú, mind a hatóság részére támogatást tud nyújtani. A sértettek közül az új Be. külön kiemeli a szexuális bűncselekmények sértettjeit, és az ő vonatkozásukban a fentiekén túl további garanciákat épít a rendszerbe: többek között például hogy a sértettet csak azonos nemű személy hallgathatja ki; a tárgyalásnak arról a részéről, ahol a sértett részvétele kötelező, a nyilvánosságot ki kell zárni; illetve a 14. évét be nem töltött sértett esetében ha a kihallgatása során kép- és hangfelvétel is készült a nyomozáskor, a bíróság mellőzheti

a gyerek ismételt kihallgatását a tárgyaláson. Az új Be. a kihallgatáshoz általános szabályként telekommunikációs eszköz használatát írja elő.

A **gyermekbarát meghallgatószobák**ra vonatkozó Országos Rendőr-főkapitányság (ORFK) adatszolgáltatása szerint a 13/2018 (IV.12.) IM (Igazságügyi Minisztérium) rendelet értelmében „a Budapesti Rendőr-főkapitányságnak és a megyei rendőr-főkapitányságoknak az illetékségi területükön legalább egy különleges helyiség kialakítását és folyamatos használatra való alkalmasságát biztosítaniuk kell”, mely követelménynek a rendőrség eleget tesz, jelenleg 28 helyiség áll rendelkezésre az országban. Annak érdekében, hogy valamennyi rendőrkapitányság területén biztosítottak legyenek a különleges bánásmódot igénylő személyek meghallgatásához szükséges feltételek, távmeghallgató szobák kerülnek kialakításra. A tervezett 192 helyiségből jelenleg 186 áll rendelkezésre.

Az új Be. 677. §-a szerint „[a] fiatakorú elleni büntetőeljárást úgy kell lefolytatni, hogy az a fiatakorú nevelésének, illetve testi, értelmi, erkölcsi és érzelmi fejlődésének az előmozdításával biztosítsa a fiatakorú társadalmi beilleszkedését és azt, hogy a fiatakorú ne kövessen el újabb bűncselekményt”.

Az új Be. is beemeli a szövegébe, hogy fiatakorúnak számít, aki 12. életévét már betöltötte, de a 18-at még nem. Láthatóan tehát nincs szándék a Gyermekjogi Bizottság által is kifogásolt **12 éves büntethetőségi korhatár** visszaállítására. Ugyanakkor a Büntető Törvénykönyv (Btk.) szabályaihoz igazodva az új Be. is kötelezően előírja 12 és 14 éves kor között a belátási képesség szakértői vizsgálatát, amelyet haladéktalanul el kell végezni, ha a megalapozott gyanút közölték. A fiatakorú

terheltek számára eljárási garanciát jelent, hogy az új Be. kibővíti a védők szerepét, ugyanis fiatakorúak esetén már az eljárás vádemelés előtti szakaszában is kötelező a védő jelenléte.

Az új Be. a statisztikaiadat-gyűjtésbe is változásokat hozott, így a 2018 I. és II. félévére vonatkozó adatokat⁷⁰ külön kell kezelni.⁷¹

70. Az adatok forrása az Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika.

71. Módszertani változások miatt 2018. I., illetve II. félévének az adatai nem összevonhatók, és az adatbázis a korábban meglevő elkövető-bűnelkövető szempontú leválogatásra a II. félévtől kezdődően nem ad lehetőséget.

Korcsoport	Regisztrált elkövetők száma	Bűnelkövetők száma	Bűncselekményt elkövetők száma*
	2018 I. félév	2018 I. félév	2018 II. félév
gyermekkorú (0–13)	873	12	300
fiatalkorú (14–17)	3 405	3 377	3 715
*2018 II. félévtől kezdődően az adatok az elkövetések számára vonatkoznak, így egy elkövető, amennyiben több cselekményt követett el, többször is szerepelhet az elkövetői nyilvántartásban.			

A regisztrált gyermek- és fiatalkorú
elkövetők száma 2018-ban⁷²

2018. I. félévében **873 gyermekkorú elkövetőt** regisztráltak, közülük 12 fő volt felelősségre vonható. A gyermekkorú elkövetők közül a **legnagyobb arányban lopást** követtek el (I. félévben 43%-uk, II. félévben 36%-uk). Szintén a lopás a leggyakrabban elkövetett bűncselekmény a fiatalkorúak körében, a regisztrált elkö-

vetők 34%-a az I. félévben, 38%-a pedig a II. félévben ezt a tényállást valósította meg. Ezen felül a körükben garázdaság elkövetése gyakori még, az I. félévben regisztrált elkövetők 23%-a, a II. félévben 15%-uk emiatt találta szemben magát a hatóságokkal.

72. Az adatok forrása az Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészégi Bűnügyi Statisztika.

FAKULTATÍV JEGYZŐKÖNYV A GYERMEKEK VÉDELMEÉRŐL FEGYVERES KONFLIKTU- SOKBAN

*„Az Egyezményben részes államok minden lehető gyakorlati intézkedés megtételével gondoskodnak arról, hogy a tizenötödik életévüket be nem töltött személyek ne vegyenek részt közvetlenül az ellenségeskedésekben.” (részlet a **Fakultatív Jegyzőkönyvből**)*

A korábbi évek jelentéseiben ennek a Fakultatív Jegyzőkönyvnek a rendelkezéseire külön nem tértünk ki. Azonban a 2018-as évben a **Capa-nagydíjnak köszönhetően**⁷³ figyelmet kapott a **Honvédsuli** kezdeményezés. A Honvédsuli **alapvető célja** (saját meghatározása szerint), hogy a gyerekek már általános iskolás korban

megértsék, hogy „a honvédelem nemzeti létünk egyik alapja”. A hazafias és honvédelmi nevelésen belül kiemelt figyelmet fordítanak a honvédelemhez köthető sportok népszerűsítésére, a katonai hagyományőrzésre, valamint a hadisír gondozásra.

73. A Robert Capa Kortárs Fotográfiai Központ a magyar fotográfia területén kiemelkedő teljesítményt nyújtó alkotók elismeréseképpen 2014-ben alapította a Robert Capa Magyar Fotográfiai Nagydíjat. A díjról magyar és nemzetközi szakemberekből álló zsűri dönt. A fődíjat Bartha Máté kapta Kontakt című sorozatával.

„Létezik Magyarországon egy civil szervezet, mely katonai jellegű szabadidős programokat szervez 10–18 éveseknek. Ma az állami kommunikáció egyre fontosabb részét képezi a honvédelmi oktatás, a kadétképzés mint jelenség itthon mégis jórészt ismeretlen. (...) A Honvédsuli vezetői – egy pedagógus, családsegítő végzettségű szakember és egy francia exlégiós – szerint csoport-élmény alapú, természetközeli, hazafias nevelést biztosítanak a fiataloknak.”

Forrás

Gyermekjogi szempontból a legkomolyabb aggályt a Honvédsulival kapcsolatban az jelenti, hogy gyerekek

kezébe adnak valódi fegyvereket, és olyan kiképzésben részesülnek, amely fegyveres harcokban használható. Ilyen jellegű intézmények miatt a Gyermekjogi Bizottság korábban már elmarasztalt más országokat (így például legutóbb Oroszországot).

A Honvédsuli célja a gyerekeknek már általános iskolás korban megtanítani, hogy „a honvédelem nemzeti létünk egyik alapja”

Fotó: Bartha Máté

Forrás

FAKULTATÍV JEGYZŐKÖNYV A GYERMEKEK ELLENI SZEXUÁLIS VISSZAÉLÉSRŐL

Gyermekkereskedelem

*„A részes államok a jelen Jegyzőkönyv előírásainak megfelelően megtiltják a gyermekek eladását, a gyermekprostitúciót és a gyermekpornográfiát.”
(részlet a **Fakultatív Jegyzőkönyvből**)*

A Gyermekjogi jelentés 36. cikke rendelkezik azon tagállami kötelezettségekről, melyek értelmében **minden gyereket meg kell védeni a kizsákmányolás valamennyi formájával szemben**. Magyarországon 2018-ban (július 30-ig) 7 emberkereskedelemmel kapcsolatos

bűnügyi eljárás fejeződött be (melyek korábbi években kezdődtek). 33 eljárásban pedig „gyermekprostitúció kihasználása”⁷⁴ volt a bűncselekmény, amiben eljárás indult. Ez a cselekmény megegyezik az Európai Unióban használatos „emberkereskedelem” tényállással.⁷⁵

74. 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről: tizennyolcadik életévét be nem töltött személlyel való szexuális cselekményért való ellenszolgáltatás nyújtása: gyermekprostitúció kihasználása 203. §

75. Az Európai Parlament és a Tanács 2011/36/EU irányelve (2011. április 5.) az emberkereskedelem megelőzéséről és az ellene folytatott küzdelemről, az áldozatok védelméről, valamint a 2002/629/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról

2014 óta ezeknek a bűncselekmények nagy többsége (2018-ban a 75%-a) eljutott a vádemelési szakaszba, míg 2014 előtt az volt inkább jellemző, hogy az eljárások a nyomozati szakaszban megszűntek.

Pozitív változás az emberkereskedelemmel kapcsolatos ügyekben a Legfőbb Ügyészség 201-es állásfoglalása, melynek értelmében **az Ügyészség felülvizsgálja a prostitúcióval kapcsolatos bűncselekményeket**, és azokat emberkereskedelemmé minősíti akkor, ha bebizonyosodik, hogy a prostitúcióban érintett kiszolgáltott helyzetben volt, és kizsákmányolás céljából eladták, megvásárolták, elcserélték, átadták, átvették, tobozolták, szállították, elszállásolták, elrejtették vagy megszerezték. Kérdés, hogy vonatkozik-e az állásfoglalás a prostitúcióban érintett gyermek- és fiatalkorúakra is. Esetükben a már hivatkozott emberkereskedelmi irányelv értelmében ugyanis irreleváns az ún. elkövetési módok vagy eszközök megléte, csupán a kizsákmányolás megléte és a cselekmény is emberkereskedelemnek minősül.

Továbbra is szabálysértések („tiltott prostitúció”) elkövetőiként kezeli a legtöbb esetben az igazságszolgáltatás a **prostitúcióban érintett gyerekeket**, és a tevékenységet szankcióval sújtja. Az alapjogi biztos 2018-as jelentése szerint a rendőrség nem rendelkezik „belső utasítással, iránymutatással” a prostitúcióval kapcsolatos intézkedésekkel kapcsolatban. A prostitúciót észlelő és eljáró rendőrök a meghallgatás során gyermekpszichológust nem vonnak be, a többszörsen visszaeső fiatakorúak esetén (vagyis akit többszöri alkalommal prostitúciós tevékenység közben tetten érnek) elzárást rendelnek el. S vannak rendőrkapitányságok, akik élnek a jelzéssel veszélyeztetettség esetén gyermekprostitúció kapcsán (például Hajdú-Bihar megye). A 2012-es rendőrségi **gyermekmeghallgató szobát nem használták egyetlen esetben sem** gyermekprostitúciós ügyben való kihallgatás helyszínének.

Az ombudsman hangsúlyozza a prostitúcióban való önkéntesség fogalmának irrelevanciáját: „fogalmilag kizártnak tartom az önkéntességet a prostitúcióban, ha az 18. életévét be nem töltött személy végzi. Mindezek alapján tehát minden esetben abból kell kiindulni, hogy a kiskorú a prostitúciós tevékenységet valamilyen – akár fizikai, akár lelki, akár gazdasági kényszer vagy fenyegetés – hatására végzi”.

Forrás

A rendőrség és főleg a Büntmegelőzési Osztály számos programjában (DADA és Ellen-szer) és kezdeményezésében (például a kecskeméti Rendőrkapitányság Megelőzési és Áldozatvédelmi Alosztályának „Lehet ártalmas az érintés?” című előadása) tart felvilágosító programokat iskolás korú gyerekek számára, illetve rendőrkapitányságok a gyerek védelembe vételét is kezdeményezik prostitúció észlelése esetén.

A prostitúció, gyermekprostitúció azonban **tüntetjelenység**, a gyerek a probléma hordozója, így annak kezelése nem várható el egyedül a gyerek/fiatalkorú felvilágosításától, jogtudatosításától.

GYERMEKJOGI JELENTÉS 2018
Készítette a Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány

Szerzők: Balogh Karolina
Gyurkó Szilvia
Lippai Vera
Németh Barbara
Sánta Nóra

Szerkesztő: Fodor Bernadett

Design: Hitka Viktória
Tördelés: Sánta Dániel

Köszönjük a jelentés elkészítéséhez nyújtott szakmai segítséget a következő szakembereknek:

Boros Ilona, Czeizel Barbara, Darvas Ágnes, Gazsi Adrienn, Katonáné Pehr Erika,
Lápossy Attila, Makai Éva, Sándor Bea, Sebhelyi Viktória.

Köszönjük továbbá a Gyermekjogi Civil Koalíció tagjainak támogatását.

www.hintalovon.hu

+36 20 408 6119

info@hintalovon.hu

© Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány, 2019

A Hintalovon Alapítvány a Flamand Kormány, valamint a Porticus támogatásának és az International Juvenile Justice Organization (IJJO), a Defence Child International (DCI), valamint az ECPAT Austria partneri támogatásának köszönhetően a 2017. évi LXXVI. törvény 2. §-a értelmében külföldről támogatott szervezetnek minősül.